

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI: 884

ASKER KAHRAMANLAR

Hazırlayan

**Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik
Etüd Başkanlığı**

GENÇLİK VE HALK KİTAPLARI DİZİSİ : 34

Kapak Düzeni: Serpil URAL

ISBN 975—17—0123—6

© Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988

Onay: 19.2.1988 tarih ve 928.1—3—673 Sayı.

Birinci Baskı.

Baskı Sayısı: 10.000

Mas Matbaası — ANKARA

II

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ

33'ncü Piyade Alayı	1
47'nci Piyade Alayı	3
26'nci Piyade Alayı	4
57'nci Piyade Alayı	5
Kurmay Yarbay Mustafa Kemal (ATATÜRK)	11
Binbaşı Mahmut Sabri ve Yahya Çavuş	14
Mehmet Çavuş	17
Er Hafız	19
Galiçya'da 15'nci Kolordu ve Çemişkezekli Üsteğmen İbrahim Vasfi	20
Üsteğmen Abdullah	23
Zabit Namzedi Haydar	24
Zabit Namzedi Celâloğlu Abdülhamit (Vulçettrin), Çavuş Bekiroğlu Mahmut (Tire), Onbaşı Velioğlu Kâmil (Bolvadin) ve Er Mehmetoğlu Mehmet (Nazilli)	25
Gaziantep'li Tahir Çavuş, Vulçettrinli Sadık Çavuş ve Mehmetoğlu Garip Çavuş	27
Borazan Hasan Onbaşı	29
Yüzbaşı Osman Haki	30
Yüzbaşı Mehmet Muzaffer	32
Yüzbaşı Nuri Veysi ve 12'nci Bölük ile Üsteğmen Lütfü ve Kırk Kişilik Müfrezesi	35
Binbaşı Reşit	38
Yüzbaşı Abdurrahman	40
Zabit Namzedi Mustafa	41
Zabit Vekili (Asteğmen) Ali Efendi	43

III

Sivaslı Mustafa Çavuş	44
Mehmet Onbaşı	45
Tokatlı Hasan Onbaşı	47

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI DÖNEMİ

Kurmay Yüzbaşı Ekrem, Kurmay Yüzbaşı Neşet, Kurmay Yüzbaşı Hilmi ve Kurmay Yüzbaşı Seyfettin	48
9'ncu Kafkas Alayı	51
8'nci Kafkas Alayı	52
70'nci Alay	53
Albay Reşat	54
Yarbay Nazım	56
Yüzbaşı Fahri, Yüzbaşı Ali Rıza ve Üsteğmen Mehmet Fehmi	58
Yüzbaşı İlhami	60
Yüzbaşı İsmail Zühtü	61
Teğmen Şahin	63
Yüzbaşı Ahmet Şükrü	65
Yüzbaşı Sami, Üsteğmen Hamza ve Bölük Personeli	67
Yüzbaşı Agâh	69
Teğmen Yüzbaşı Gazi Refik	72
Teğmen Mustafa	74
Teğmen Ömer Lütfi	75
Zabit Vekili (Asteğmen) Mehmet Ziya	77
Zabit Vekili (Asteğmen) Emin	78
Zabit Vekili (Asteğmen) Ahmet Hamdi	80
Yazıcı Başçavuş Kemal (Demiray)	81
Maçka Silahhane Müdürü Bahattin	82
Bartınlı Recep	84
Er Abdurrahman	85
Hatice Kadın	87
BİBLİYOGRAFYA	89

ÖNSÖZ

Tarihi; şan, şeref ve zaferlerle dolu Türk ordusunun, birlikleri ve ya tek tek bireyleri olarak tümünün, tarihin çeşitli dönemlerinde, ülkesini ve ulusunu korumak için giriştiği bütün muharebelerde, gücünün üstünde gayret göstererek, gerektiğinde en yüksek rütbeli subayından en son erine kadar hepsinin, birer feragat ve kahramanlık örneği verdiğini tarih sayfalarında her zaman bulmak mümkündür.

Bu kahramanlık ve feragatın ölçüsü ve biçimi hakkında menkıbe ve kulaktan dolma, aktarma söz ve yakıştırmalara değil de özel belgelere ya da savaş sırasında bizzat o birlikçe tutulmuş ‘harp ceridesi’ne dayanarak bir fikir vermek ve açıklamada bulunmak aynı zamanda tarihe de bir hizmet sayılacaktır.

Elinizdeki bu kitapla Türk ordusunun ve dolayısıyla o orduyu oluşturan Türk insanının başarı ve kahramanlıklarını hatırlamak bu başarı ve kahramanlıkları genç kuşakların belleklerine de nakşetmek ve bunu tarihî belge ve dokümanlara dayalı olarak sergilemek amaçlanmaktadır.

İşte ‘‘Asker Kahramanlar’’ adlı bu eserde öncelikli olarak; Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı’nda, mensup oldukları Türk Ulusunun şan ve şeref dolu tarihini süsleyen, ulusu, yurdu ve devleti için her türlü koşullar altında, gerektiğinde kendi canını hiçe sayarak savaşan kahraman insanlardan, dolayısıyla onların bağlı bulundukları birliklerden söz edilmektedir.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı’nca, belgelere dayalı olarak yapılacak yeni çalışmalar bu türün yeni kitaplarını oluşturacaktır.

Özüne sadık kalınan tarihi belgelere ve şimdiye kadar bu konularda yazılmış eserlere dayalı olarak hazırlanan ve kahramanlıklarla kahramanlarımızı anlatan bu eser, Genelkurmay ATASE Başkanlığı 1'nci Askeri Tarih Kurulu uzmanlarınca dokümente edilmiş ve Öğ. Yb. A. Mithat İNAN tarafından düzenlenerek yayına hazırlanmıştır.

Hamdi KÖSEOĞLU
Hv. Korgeneral
As.T. ve Str.E.Bşk.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ

33'NCÜ PİYADE ALAYI

Arşivlerimizin geçmişten bu yana belgeşel olarak yansıttığı Türk Tarihi'nin sayıları içinde, Türk ordusunun, gerek kendisi ve gerekse o orduyu oluşturan insanların anlatıldığı ve ilkönce yakın tarihimizden örnekler aldığımız "Kahramanlar" kitabına ilk olarak, Birinci Dünya Savaşı içinde Çanakkale Muharebeleri (25 Nisan 1915 - 9 Ocak 1916) adıyla yer alan zorlu mücadele günlerinde, üstün başarı ve kahramanlık örneği gösteren birliklerden ve özellikle 33'ncü Piyade Alayı'ndan başlıyoruz.

Büyük Türk Şairi Mehmet Âkif Ersoy'un;

"Şu Boğaz Harbi nedir var mı ki dünyada eşi,
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi"

diyerek başlayıp ölümsüzleştirdiği ve gerçek destanların yaratıldığı Çanakkale Muharebeleri'ne katılan ve orada savaşan Türk ordusunun tüm birlik ve fertleri gibi 33'ncü Piyade Alayı da, kendisine verilen vazifeyi en iyi şekilde yaparak, ülke ve ulusunu savunmak için üstün çaba gösteren bir birlik olmuştur.

Çanakkale Cephesi'nde, 11'nci Tümen'e bağlı olarak, Atatürk'ün komuta ettiği birliklerin yanı sıra Gelibolu Yarımadası'nda Arıburnu, Kanlısirt'taki muharebelere katılmış olan 33'ncü Piyade Alayı, bu böl-

(1) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi; Arşiv No. 1/230, Dolap 59, Dosya 1, Fihrist 1/16.

gedeki çeşitli muharebelerde Alay Komutanı Yarbay Şevki Bey dahil 1.427 şehit vermiştir.⁽¹⁾

Çanakkale’de destan yaratılırken üstün kahramanlığı ve savunmada gösterdiği direnç ve başarıdan dolayı Kuzey Grubu Komutanlığı tarafından da takdir edilmiş olan 33’ncü Piyade Alayı’nın sancağına bu başarısından ötürü ayrıca madalya verilmiştir.

Bu alay daha sonra Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) içinde, 1916 yazından itibaren 2’nci Ordu emrinde olarak Kafkas Cephesi’nde Şeytan Dağları’ndaki muharebelere katılarak başarılı olmuş ve daha sonra 7’nci Ordu emrine verilmiştir. Şeytan Dağları’ndaki muharebelere katılan alay, büyük çekilmeye kadar kendine verilen her görevi üstün başarı ile yürütmüştür.

47’NCİ PİYADE ALAYI

İstanbul’a dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu’nun merkezine ulaşp, devleti çökertmek için uğraşan o dönemin büyük sayılan devletlerinin armadalarına ve onların gülle ve alev kusan toplarına karşı, Çanakkale’yi geçilmez yapan ve karaya çıkan düşman askerlerini yerlerine çivileyen bir diğer kahraman alayımız da 47’nci Piyade Alayı’dır.

16’nci Tümen’e bağlı olarak 25 Nisan 1915 tarihindeki muharebelerde Çanakkale’de, kendisine, karaya çıkan düşman askerlerini durdurma görevi verilen 47’nci Piyade Alayı⁽²⁾, Arıburnu ve Kanlısirt’ta yaptığı savunma, taarruz ve özellikle karşı taarruzlarla çok şehit vermesine rağmen, yılmayarak ve siperlerini terketmeyerek görevine devam etmiş, dolayısıyla kahramanlık unvanına hak kazanmış muzaffer bir alaydır.

Çanakkale Savaşı’nın bitmesiyle Filistin Cephesi’nde kendisine görev verilen 47’nci Piyade Alayı, özellikle Gazze ve Gazelli’de yaptığı savunmada da dayanma gücünü sonuna kadar sürdürmüş, çok şehit vererek, ordunun çekilmesi için gerekli zamanı 4’ncü Ordu’ya kazandırmıştır.

47’nci Piyade Alayı’nın sancağında bugün bir gümüş madalya vardır.

(2) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi Arş. No. 1/230, Dol. 59, Göz 11, Dos. 1, F.1/21.

26'NCİ PİYADE ALAYI

Bir muharebede düşmanla ilk karşılaşma çok önemlidir. Çoğu kez bu ilk karşılaşma “kader tayin eden an” niteliğini taşır. Özellikle namulardan ölüm kusan dev gemilerin desteğinde karaya çıkarılan düşman askerlerini karşılayan ve ülkesini mutlak savunmaya iman etmiş bir ordunun birliği olmak görevini yüklenen 26'ncı Piyade Alayı'nın durumu, Çanakkale Muharebeleri'nde önemli bir yer tutar.

Çünkü, 25 Nisan 1915'te Seddülbahir'e çıkarılan ilk düşman askerlerini karşılayan 26'ncı Piyade Alayı, o bölgeyi savunmakla görevli 9'ncü Tümen'in bir parçasıdır.

Çanakkale Muharebeleri'nde düşmanın 26 Nisan günü de devam eden çıkartma ve taarruzlarına karşı dirençle bölgeyi savunan, karşı taarruzlar gerçekleştirerek Çanakkale'yi düşman için geçilmez yapan Türk askerinin çok kısa bir zaman dilimine sıkışmış ve bu kadar fazla olarak rastlanılan kahramanlık örneklerine, 26'ncı Piyade Alayı'nın ve 26 Nisan günü verdiği kanlı mücadelenin katkısı kuşkusuz büyük olmuştur.

Kirtetepe'de ezici düşman ateşi altında kan, barut, ölüm ve ateşin birbirine karıştığı sırada üstün güçlerle donatılmış düşman kuvvetleriyle yaptığı muharebelerden ve düşmanı durdurmak için yaptığı üstün nitelikli muharebelerde sağladığı başarıdan dolayı 26'ncı Piyade Alayı'na, “İkinci Kirtetepe Kahramanı” unvanı verilmiştir.⁽³⁾

Diğer iki alay gibi 26'ncı Piyade Alayı'nın da sancağında madalyası vardır.

(3) ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/230, Dol. 59, Göz 11, Dos. 1, F. 1/15

57'NCİ PİYADE ALAYI

57'nci Piyade Alayı, 25 Aralık 1892 yılında Trablusgarp (şimdiki Libya)'da 15'nci Nizamiye Tümeni kuruluşunda teşkil edilmiş, daha sonraları 19'ncü Tümen kuruluşunda Balkan Harbi'ne katılmış ve harpten sonra lağvedilmiştir.⁽⁴⁾

Ocak 1915'te 19'ncü Tümen'in Tekirdağ'da yeniden kurulması emredildi. 28 Ocak 1915'te 57'nci ve 59'ncü piyade alaylarının 1'nci taburları törenle kuruldu.

Tümen Komutanlığı'na atanan Sofya Askeri Ataşesi Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, 1 Şubat 1915'te Tekirdağ'da göreve başladı.⁽⁵⁾

Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, kısa sürede teşkilatını tamamlamaya çalışırken Başkomutanlıkça tümenin Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın genel ihtiyatını oluşturmak üzere ivedi Eceabat'a gönderilmesi emredildi.

Tümenin piyade alaylarından 58'nci ve 59'ncü alayları, kuruluşlarını tamamlayamadıklarından bunların yerine Suriye bölgesinde seferberliğini tamamlayarak İstanbul'a gelmiş bulunan 6'ncı Kolordu'dan iki alay (Urfa bölgesinde seferber olan 72'nci Alay'la, Halep bölgesinde seferber olan 77'nci Alay), 23 ve 24 şubat günleri Eceabat'a gönderildi. 25 Şubat 1915 tarihinde de 19'ncü Tümen karargâhı, 57'nci Piyade Alayı ve tümenin öteki birlikleri Eceabat'a geldi.⁽⁶⁾

(4) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/2, 1/8

(5) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-7, F. 1/8, 1/13, 1/15

(6) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-8, F. 1/4, 1/6, 1/8.

5'nci Ordu'nun kuruluşundan sonra 26 Mart 1915'te 19'ncü Tümen, ordunun genel ihtiyatı ve 3'ncü Kolordu kuruluşunda olarak Bigalı Köyü ve dolayına intikal etti.

25 Nisan 1915'te ortalık aydınlanmadan önce ANZAC birlikleri, (Avusturalya ve Yeni Zelandalılardan oluşan iki tümenli kolordunun kısaltılmış adı), Birleşik Filonun desteğinde Arıburnu'nun kuzey ve güneyine çıkmaya başladılar. Bu kesimdeki geniş kıyı, karargâhı Eceabat'ta bulunan 9'ncü Tümen, 27'nci Piyade Alayı'nın 2'nci Taburu'nca savunulmaktaydı. Sabah erken saatlerde 27'nci Piyade Alayı'nın artan bölümü Eceabat'taki ordugâhından hareketle Merkeztepe - Kanlısirt hattına kadar ilerlemiş bulunan düşmana taarruz etti. 5'nci Ordu'nun genel ihtiyatını oluşturan 19'ncü Tümen'in Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, kendi inisiyatifıyla hareket ederek süvari bölüğünü önceden Kocaçimentepe - Conkbayırı istikametinde gönderdi, 7'nci Dağ Bataryası'yla takviyeli 57'nci Piyade Alayı'nın emniyet tertibatıyla Bigalı Köyü - Kocaçimentepe - Conkbayırı yönünde hareket etmesini emretti. Alay saat 09.40'ta, Kocaçimentepe'ye ulaştı. Tümen komutanı, alaya kısa bir mola vererek atını, Conkbayırı'na sürdü. Burada 27'nci Alayı'nın 2'nci Taburu'ndan birkaç erin 261 rakımlı tepeden Conkbayırı'na doğru çekilmekte olduğunu ve düşmanın bunları yakından izlediğini görerek erlere mevzi aldirdi. Düşman da durdu. Mustafa Kemal 57'nci Alay'a taarruz emri verir.

Tekirdağ yöresinin yiğit çocuklarından oluşan ve bu günü sabırsızlıkla bekleyen 57'nci Alay, Kocaçimentepe'den Conkbayırı istikametinde âdeta bir sel gibi akarak düşmanı geriye attı. Bölgenin kilit noktası olan Kocaçimentepe'nin düşmanın eline geçmesine engel olundu.

Mustafa Kemal, kendi tümeni ve öteki tümenlerden gönderilen birlikleri komuta ederek Arıburnu cephesinde düşmanı dar bir kıyıbaşına sıkıştırdı.

Mustafa Kemal, birliklerine ve bu meyanda 57'nci Alay'a gönderdiği 30 Nisan 1915 tarihli emrinde; "Görev yapma konusunda canlarını verircesine çalışmalarının kendisine. (Mustafa Kemal'e) gümüş imtiyaz madalyası kazandırdığını" belirtiyordu.⁽⁷⁾

Gene Mustafa Kemal'in aynı tarihli başka bir emrinde alayın kahraman ve fedakârca yaptığı hizmetlere karşılık padişah tarafından 57'nci Alay'a bir gümüş liyakat madalyası verildiği belirtiliyordu.⁽⁸⁾

Üstün ateş gücü olan düşmana karşı kahramanca sürekli taarruz eden birlikler ağır zayıat vermekteydiler.

3 Mayıs 1915 Tarihine kadar 57'nci Piyade Alayı mevcudunun 3/4'nü kaybetmiş ve bölüklerde komuta edecek takım subayı kalmamıştı.

57'nci Alay, 19'ncü Tümen kuruluşunda olarak İngilizlerin Anafartalar - Arıburnu Cephesi tamamen boşaltmalarına kadar (20 Aralık 1915) Arıburnu Cephesi'nde yiğitçe savaştı.

Padişah Sultan Reşat'ın 30 Kasım 1915 tarihli emriyle Çanakkale'de (25 Nisan 1915) Arıburnu'na yapılan çıkarmada düşman kuvvetlerini durdurmak, Kocaçimentepe'nin düşman eline geçmesine aynı gündeki çabuk hareket ve aslanca saldırılarıyla engel olmak ve aylarca düşman karşısında kalarak ona karşı kahramanca muharebeler yapmak suretiyle gösterdiği üstün yiğitlik ve yararlığın anısı olmak üzere altın ve gümüş imtiyaz madalyalarıyla harp madalyası verilmiştir.

Çanakkale Muharebeleri'nden sonra 19'ncü Tümen, Cephesi'nin gerisine alındı.

57'nci Alay 25 Nisan 1916 tarihinde Keşan kazasının Çelebi Köyü kuzeydoğusunda toplandı. Yukarıda sözü edilen madalyalar tö-

(7) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/73.

(8) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/74.

renle alay sancağına takılarak geçit resmi yapıldı.⁽⁹⁾

Ağustos 1916'dan haziran 1917 tarihine kadar 57'nci Piyade Alayı'nın Doğu Galiçya Cephesi'nde yiğitçe muharebe ederek şan ve şeref dolu anılarla ayrıldığını görüyoruz.

15'nci Türk Kolordusu, 19'ncü ve 20'nci tümenlerden ve 19'ncü Tümen ise; eskiden olduğu gibi 57, 72, 77'nci piyade alaylarıyla Topçu Alayı ve Tümen bağlı birliklerden oluşmaktaydı. 57'nci Piyade Alayı 16 Ağustos 1916 tarihinde Doğu Galiçya'da Potori'den Rybniki'ye kadar olan cephe kesiminin savunulmasıyla görevlendirilmişti. 57'nci Alay'ın sağında 72'nci Alay solunda 55'nci Alman Tümeni bulunmaktaydı.⁽¹⁰⁾

57'nci Alay'ın Galiçya'daki Kahramanlıklarına örnekler

397 Rakımlı Tepe'deki direnek, mevziin kilit noktasıydı. 1 Eylül 1916'da üstün Rus Kuvvetleri topçu hazırlık atışından sonra 57'nci Alay Cephesi'ne taarruz ederek bir çok yerlerde mevzilere girmeyi başardılarsa da, yiğitçe savaşan 57'nci Alay, bomba ve süngü hücumlarıyla düşmana ağır kayıplar verdirdi.

7/8 Eylül 1916'da yapılan karşı taarruzla Ruslar, 397 Rakımlı Tepe'den geri atıldı.⁽¹¹⁾

14/15 Eylül 1916'da Olhoviec'de yapılan bir gece baskınıyla Ruslara ağır zayıat verildi.

16 Eylül 1916 sabahı ve 17 Eylül 1916'da saat 02.30'da başlayan Rus taarruzları 57'nci Alay'ın karşı taarruzlarıyla ağır zayıatla geri atıldı.

(9) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/33, 1/34.

(10) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/35.

(11) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dolap 91, Göz 3, Dos. 58 A, F. 1/36, 1/37.

57'nci Alay, Galiçya'da Ali Çavuş, Tahir Çavuş, Sadık Çavuş, Ali Onbaşı, Müftü Hasan Fehmi vb. gibi birçok kahramanları bağrından çıkarmıştır.

57'nci Piyade Alayı, Galiçya'da bulunduğu süre içerisinde kahramanca savaşarak Türk gücünü, kahramanlığını, fedakârlık ve üstün başarılarını Osmanlı Devleti'nin Bağlaşıklarına da ispatlamış ve Türk Kolordusu Galiçya'dan ayrılırken övgüler yazılmıştır.

Türk Kolordusu'nun bağlı bulunduğu Alman Güney Ordusu Başkomutanlığı, Kolordunun Galiçya'daki yiğitlik, fedakârlık ve başarılarını öven 13 Haziran 1917 gün ve 12321 sayılı günlük emri yayınlamıştır.⁽¹²⁾

Haziran 1917'de Anayurt'a dönen 57'nci Alay ve bağlı olduğu 19'ncü Tümen, 29 Temmuz 1917'den 23 Eylül 1918 tarihine kadar Sina - Filistin Cephesi'ndeki savaşlara katıldı.

57'nci Piyade Alayı, birçok mahrumiyete katlanarak bu cephede 14 ay kahramanca savaştı.

Son olarak 19'ncü Tümen ve bağlı bulunduğu ordunun arta kalanlarının Şeria Nehri'nin doğusuna geçirilmesi kararlaştırılmıştı.

57'nci Piyade Alayı, 22/23 Eylül 1918 gecesini Samire Köyü'nde geçirmiş olup; Şeria Nehri'ni Telahmer'deki geçitten doğuya geçmesi kararlaştırılmıştı.

Ancak daha kuzeyde Bisan'ı İngiliz süvarisinin ele geçirmesi nedeniyle bu kez Şeria Nehri'nin daha güneydeki Berar Geçidi'nden doğu kıyıya geçilmesi kararlaştırıldı. Bisan'dan gelen sayı ve silah yönünden çok üstün olan İngiliz süvarisi, 57'nci Alay'ında içlerinde bulunduğu Türk birliklerini kuşattı. Çöl iklimi, susuzluk, yiyecek ikmalinin yapılmaması sürekli muharebelerde birliklerin yıpranmış, çok

(12) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 1/1, Kls. 238, Dos. 978, F. 13/2.

zayiat vermiş olmaları ve üstelik tüfek ve makineli tüfeklerin mermilerinin tükenmiş olması gibi sebeplerle Türk birlikleri ve mevcudunun 3/4'nü kaybeden 57'nci Alay'ın artanı kahramanca savaşp birçok güçlüklerle göğüs germiş olmasına rağmen 23 Eylül 1918 günü tutsak olmak bahtsızlığından kurtulamadı.⁽¹³⁾

KURMAY YARBAY MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)

Yaklaşık beş yüz yıl boyunca üç kıtada mekân tutarak, ün yapmış, birçok ulus ve ülkeyi yönetimi altında toplamış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine ilişkin zor günlerinde, O'nun egemen olduğu topraklardan pay almak isteyen emperyalist devletlerin, İstanbul'a ulaşmak için birleşerek yüklendikleri Çanakkale Boğazı'nda verilen muharebe gerek Türk tarihi ve gerekse dünya tarihinde önemli bir yer tutar.

Emperyalist oldukları o günkü saldırgan orduların kuruluşundan bile anlaşılan bu devletlerin bütün güçleriyle yüklendikleri Çanakkale'de, savunmayı yapan Türk kuvvetlerinin başında, önceleri Alman subaylarının oluşundan ve birlikler arasındaki irtibatsızlıktan kaynaklanan yönetim yetersizliği sebebiyle düşman kuvvetleri çıkarma sırasında bazı mevzi ilerlemeler kaydettiler.

Daha sonra 19'ncu Tümen Komutanlığı görevi ile Çanakkale'ye gönderilen, yıllar boyu muharebelerde ve zor günlerde kendi askerindeki cevheri ve yeteneği bilen Yarbey Mustafa Kemal, hem bu tümenin, hem de diğer birliklerin yönetimini üzerine alınca, durumda belirgin bir değişikliğin olacağı hemen ortaya çıkmıştır.

İşte tarihe Çanakkale Muharebeleri olarak geçen bu zorlu mücadelede, karaya asker çıkarma girişimlerinin en önemlisi sayılan İngiliz, Fransız kuvvetlerinin Seddülbahir'e ve Avusturalya, Yeni Zelanda Kolordusu'nun Arıburnu Bölgesi'ne çıkarma yaptıkları 25 Nisan 1915 tarihi, bu muharebelerin en önemli günüdür.

Türklerin Seddülbahir Cephesi'ne kuzeyden kuvvet kaydırmaları na engel olmak amacıyla, günlük hedef Kocaçimentepe'yi ele geçir-

(13) ATASE Başkanlığı Arşivi; No. 7/5056, Dlp. 91, Göz. 3, Dos. 58 A, F. 1/57, 1/58.

mek üzere donanma desteğinde 25 Nisan günü başlatılan çıkarma; hem çıkarmayı yapan İngilizler, hem de savunmadaki Türk birlikleri için çok zor ve kanlı geçmiş, ağır kayıplara sebep olmuştur.

9'ncu Tümen'in 27'nci Alayı, Kanlısirt Bölgesi'nde düşmanı tespit ederken 5'nci Türk Ordusu'nun genel ihtiyatını oluşturan 19'ncu Tümen'in Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, kendi inisiyatiyle hareket edip sürekli taarruzlarla düşmanı dar bir kıyı başında tespit etmeyi başarmıştır.

Mustafa Kemal, 19'ncu Tümen ve emrine verilen öteki birliklerle, 5 Mayıs 1915 tarihine kadar Arıburnu Cephesi'ndeki muharebeleri, sevk ve idaredeki üstün yeteneğiyle başarılı bir şekilde yönetti.

Bu başarısından sonra Anafartalar Grup Komutanı olan Kurmay Albay Mustafa Kemal, daha sonra Anafartalar Bölgesi'ne çıkan İngiliz Kolordusu'na karşı 9 Ağustos 1915'te yaptırdığı taarruzda, kolorduyu yenilgiye uğratarak, onları kıyıda tespit etti.

İngilizler, Anafartalar Bölgesi'ne yapılan çıkarmayla birlikte iki tümenle Kocaçimentepe ve Conkbayırı'na taarruz ederek çok kritik yeni bir durum daha yaratmışlardı. Mustafa Kemal, 10 Ağustos 1915 sabahı, yalnız 8'nci Tümen ile İngiliz kuvvetlerine karşı süngü hücumu yaptırarak düşmana ağır kayıplar verdirip bu kritik durumu düzeltmiştir.

İngiliz birliklerinin Komutanı General Hamilton, Anafartalar Muharebeleri'ndeki başarısızlıklarını İngiliz Harbiye Nezareti'ne sunduğu 17 Ağustos 1915 tarihli raporunda şöyle belirtiyordu: "Çok cesur muharebe eden ve iyi sevk ve idare edilen asıl Türk ordusunun karşısında bulunuyoruz." Çok cesur muharebe eden kahraman Mehmetçik, onu iyi sevk ve idare eden Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal ve emrindeki subaylardı.

Çanakkale Muharebeleri'nde askeri dehasını ispatlayan Mustafa Kemal'e bu sebeple aşağıdaki madalyalar layık görülmüştür:

Gümüş İmtiyaz Madalyası (30 Nisan 1915),

Gümüş Liyakat Madalyası (1 Eylül 1915),

Altın Liyakat Madalyası (17 Ocak 1916),

İkinci Rütbeden Osmani Nişanı (1 Şubat 1916),

Muharebe Altın İmtiyaz Madalyası (23 Eylül 1917).⁽¹⁴⁾

19'ncu Tümen Kurmay Başkanı Binbaşı İzzettin (Çalışlar)'e de Arıburnu Muharebeleri'ndeki hizmeti sebebiyle "Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası" verilmiştir.⁽¹⁵⁾

(14) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı; Atatürk'ün Nişan ve Madalyaları, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1986, s. 5, 6.

(15) ATASE Arşivi; Arş. No.1/1, Kls. 8, Dos. 40, F. 3.

BİNBAŞI MAHMUT SABRİ VE YAHYA ÇAVUŞ

İtilâf Devletleri, Çanakkale Boğazı'nı görkemli armadalarıyla geçemeyince, İngiltere ve Fransa, Birleşik Filo'nun Çanakkale Boğazı'ndan geçişini gerçekleştirmek ve Boğaz'ı bu Filo'ya açık bulundurmak amacıyla, asıl kuvvetleriyle Seddülbahir Bölgesi'ne çıkıp, günlük hedef olarak Alçıtepe; asıl hedef olarak da Kilitbahir Platosu'nu ele geçirdikten, Türk topçusunu tahrip ve mayınları taradıktan sonra Birleşik Filo'yu Marmara Denizi'ne geçirmeye karar verdiler.

İngiliz ve Fransızlar, harekâtın plana uygun olarak gerçekleşmesi halinde birkaç gün sonra Marmara Denizi'ne ulaşabileceklerini umuyorlardı.

22 Nisan 1915 tarihinde 26'ncı Piyade Alayı'nın 3'ncü Tabur'u, Seddülbahir Bölgesi'nde Tekke Burnu ile Morto Limanı arasındaki kıyının savunulması görevini, 25'nci Piyade Alayı'nın 3'ncü Taburu'ndan devralmıştı.

Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri, vermiş olduğu emirde; "Burası şanlı bir yer veya mezar olacaktır" demiş ve taburunu şöyle tertiplemişti:

Tekke Burnu'ndan Mehmetçik Burnu'na kadar olan kıyıyı 12'nci Bölük, Mehmetçik Burnu'ndan Morto Limanı'na kadar olan kıyıyı da 10'ncü Bölük savunacaktı. Taburun ihtiyatını oluşturan öteki iki bölük, 9'ncü Tümen İstihkâm Bölüğü ve Harap kale kuzeyinde 3'ncü Tabur'u yakından desteklemekle görevli 37 milimetre çapında dört toptan oluşan batarya Ertuğrul Tabya dolayında mevzilenecekti.⁽¹⁶⁾

25 Nisan 1915 sabahı, 29'ncü İngiliz Tümeni birlikleri Seddülbahir Bölgesi'nde dokuz muharebe gemisi, dört kruvazör ve birçok muhribin ateş desteğinde Morto Limanı, Ertuğrul Koyu, Tekke Koyu ve İkizler Koyu'na çıkmaya başladılar.

Savaş gemileri; kıyıları, gerideki araziye top ateşleriyle cehenneme çevirmiş, bütün siperleri tahrip etmişti. Kahraman Mehmetçikler, açıkta muharebe ederken mermi çukurlarını siper yaparak savunmalarını sürdürmüş ve düşmana ağır kayıplar verdirmişlerdi.

Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Sabri, muharebeyi büyük bir cesaret ve yetenekle yönetiyordu. Özellikle batı kesiminde İkizler Koyu'na çıkan düşman birlikleri, Tekke Koyu'na çıkan birliklerle birleşerek, taburu; biri batıya, öteki güneye karşı olmak üzere iki cephede muharebe etmek zorunda bırakmıştı. Binbaşı Mahmut Sabri geceyi bulunduğu mevzilerde geçirdi. Ancak 26 Nisan 1915 günü saat 02.30'da 25'nci Piyade Alayı'ndan ağır makineli tüfek takımıyla takviyeli bir tabur cepheye geldi. Cephedeki kuvvetler ve yeni gelen bu taburla birlikte Seddülbahir Cephesi'nde, saat 03.30'da taarruz edilerek Aytabya ve Tekke Koyu'ndaki siperlerin geri alınması kararlaştırıldı.

Binbaşı Mahmut Sabri ve taburu, olağanüstü bir çaba ve direnme örneği vererek takviye kuvvetleri gelinceye kadar subay ve er mevcudunun yarısını kaybetmesine rağmen, diğer Türk birliklerine değeri hiçbir ölçüyle tanımlanamayacak yirmi saatlik bir zaman kazandırmış, bölgenin kilit noktası ve İngilizler için günlük hedef olan Alçıtepe'nin düşman eline geçmesine engel olmuştur.

25 Nisan günü Ertuğrul Koyu'nu savunan 10'ncü Bölük'ün sağ kanadında Ertuğrul Tabyası dolayında siperlerde beş mangadan oluşan bir takıma da Ezineli Yahya Çavuş, komuta ediyordu.⁽¹⁷⁾ Çünkü bu takımın başında artık subay kalmamıştı. 25 Nisan gününün göğüs gö-

(16) ATASE Arşivi; Arş. No. 6/9146, Kls. 5337, Dos. H. 4, Fih. 1/25.

(17) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 15, Göz 14, Dos. 116, F. 1/47, 1/61.

güce mücadelesinde düşmana 10 saat süreyle çok ağır zayıtlar verdiren Yahya Çavuş'un bir subay gibi birliğini yönetmesi her türlü takdirin üstündedir.

Ertuğrul Koyu'nu yan ateşine alan bu takım, düşmana çok ağır kayıplar verdirmiştir. Aynı gün bu siperlerin gerisindeki Aytabya'nın düşman eline geçtiğini öğrenen Yahya Çavuş, sağ kalan erleriyle birlikte siperlerinden çıkıp bu tabyayı süngü hücumuyla almak istemiş, bunun imkânsızlığını görünce Harapkale'deki bölüğüne çekilmek zorunda kalmıştır.

Seddülbahir'de yapılan muharebelerde her subay bir Mahmut Sabri, her erbaş ve er bir Yahya Çavuş'tur. Bunlar muharebeye katılan kahraman Türk Ordusu'nun ancak seçilen bir kaç örneğidir.

1962 yılında Seddülbahir Köyü'nün 2 km. batısında Göztepe Mevkii'nde Yahya Çavuş ve arkadaşları için bir anıt dikilmiştir. Anıta yazılan şiir, Yahya Çavuş'u ve nice Yahya Çavuşları anlatan çok güzel bir örnektir.

“Bir kahraman ve Yahya Çavuş'tular.

Tam üç alayla burada gönülden vuruştular.

Düşman tümen sanırdı bu şahane erleri

Allah'ı arzu ettiler, akşama kavuştular.”

MEHMET ÇAVUŞ

Çanakkale'de, komutanından erine kadar bütün Türk askerinin kahramanlığını günbegün harp ceridelerinden izlemek mümkündür.

İngilizler, 25 Şubat 1915 günü öğleye doğru Çanakkale Boğazı'nın giriş tabyalarında bulunan topları tahrip ederek ikinci vakti Boğaz'a girmeye başlamışlardı.

Düşman Türklerin bu tabyalardaki topları onarmasına ve başka toplar mevzilendirmesine engel olmak üzere 4 Mart 1915 tarihine kadar birkaç kez güçlü müfrezeler çıkararak tahrip cephanesiyle topları yenelemeli olarak tahrip etmişti.

İngilizler, 4 Mart 1915 günü birer deniz tümeninin desteğinde dörder ağır makineli tüfekle takviyeli birer bölüğün koruması altında topları bir kez daha tahrip ederek müfrezeleri Kumkale ve Seddülbahir'e çıkarmışlardı.

Bu tarihte Seddülbahir Bölgesi, 26'ncı ve 27'nci piyade alaylarının 3'ncü Taburları'nca savunuluyordu.

Akşama kadar harekâtı, Harapkale'den izleyen Maydos Bölgesi Komutanı Kurmay Yarbay Mustafa Kemal, saat 20.30'da Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na gönderdiği raporunda şöyle diyordu: “Seddülbahir'e çıkan İngilizler, mevzi alan piyadelerimizin ve obüs bataryamızın ateşi, özellikle 27'nci Piyade Alayı, 3'ncü Tabur 10'ncü Bölük çavuşlarından Mustafa Oğlu Mehmet'in komutasında, Seddülbahir Tabyası içinde bulunan yarım piyade takımının süngü hücumuyla püs-kürtülmüştür.

Mehmet Çavuş, tüfeğinin mekanizmasının işlememesi üzerine taşla yanındakilere örnek olacak biçimde düşmana saldırmış, kendisi başından ve göğsünden yaralanmıştır. İhtiyat çavuşlarından olan adı geçenin madalyayla veya başka biçimde ödüllendirilmesini dilerim.”⁽¹⁸⁾

Mehmet Çavuş’un kahramanlığı her yerde ilgi ve kıvançla karşılandı.

Kayserililer tarafından Bigalı Mehmet Çavuş’un güven ve inançla dolu göğsüne takılmak üzere bir altın saatin armağan olarak gönderildiğini Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı’nın yayınladığı, 17 Mart 1915 tarihli günlük emrinden öğreniyoruz. ⁽¹⁹⁾

ER HAFIZ

Çanakkale Muharebeleri devam ettiği sırada, muharebeye mühimmat ve cephane götürün düşman gemilerinin Süveyş Kanalı’ndan geçişlerini kanalın kıyısından seyreden birliklerimiz, götürülen bu cephanelerin Çanakkale’de soydaşlarımıza karşı kullanılacak olmasına rağmen hiçbir müdahalede bulunamadıkları için büyük üzüntü duymaktaydılar.

İşte bu gemilerin geçişlerinin yapıldığı sırada, Süveyş Kanalı çevresinde görev yapan Türk birliklerinden bir taburun komutanı, bulduğu küçük bir mayını çok iyi bir yüzücü olan Er Hafız’a vererek, bu gemilerden birinin önüne koymasını emreder. Bu emri tereddütsüz yerine getirmek için yüzerek mayını kanalda gemilerin geçeceği yerlere yerleştiren ve cephane yüklü bir geminin infilak ederek batmasını temin eden bu kahraman er, daha sonra yüzerek karşı sahile ulaşmayı da başarmıştır. ⁽²⁰⁾

(18) ATASE Arşivi; Arş. No.6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 12, F. 1/75

(19) ATASE Arşivi; Arş.No. 6/1670, Kls. 4701, Dos. H. 2, F.1/78.

(20) Kahramanlık Günleri I, Türk Kahramanlığı; EU Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yayınları, No. 14, Ankara, EU Basımevi, 1957, S. 127, 128)

GALİÇYA'DA 15'NCİ KOLORDU VE ÇEMİŞKEZEKLİ ÜSTEĞMEN İBRAHİM VASFİ

İngiliz ve Fransızlar, 9 Ocak 1916'da Seddülbahir'deki son birliklerini çekerek Çanakkale Cephesi'ni tamamen boşaltmışlardı.

Çanakkale Muharebeleri'ne katılmış olan 19'ncu ve 20'nci tümenlerden oluşan 15'nci Türk Kolordusu, sıkışık durumda bulunan bağlaşıklarıyla birlikte muharebeye katılmak üzere Ağustos 1916'da Galiçya'ya gönderilmişti.

19'ncu Tümen; 57'nci, 72'nci ve 77'nci, 20'nci tümen ise; 61'nci, 62'nci ve 63'ncü piyade alaylarıyla, tümen topçu alayları ve bağlı birliklerinden oluşmaktaydı.

15'nci Türk Kolordusu, Galiçya'da Alman Güney Ordusu kuruluşunda on ay savaştıktan sonra yurda dönmüştü.

Alman Güney Ordusu Başkomutanlığı, 15'nci Kolordu'nun Galiçya'dan ayrılışı sebebiyle yayınladığı 13 Haziran 1917 gün ve 12.321 sayılı günlük emrinde şöyle diyordu: "15'nci Osmanlı Kolordusu, Alman Güney Ordusu içinde hemen on aylık bir harekâttan sonra bu ordunun kuruluşundan çıkıyor ve çıkarken arkasından pek acı hiss olunacak bir boşluk ve daima şükranla anılacak hiçbir zaman solmayacak bir hatıra bırakıyor.

Kolordu, buhranlı bir zamanda Doğu Galiçya Harekât Alanı'na geldiğinde sevinçle selamlanmıştı. Zira Türk Milletinin ve Türk Ordusunun yüzyıllarca ve eski övünçle dolu tarihinin zengin sayfalarında yansıyan ün ve şan destanları, Türk askerinin sarsılmaz cesaretiyle

kudret ve savaştaki ustalığı, Türk'ün dostla karşı bağlı, düşmana karşı amansız kahramanlık seciyesi, bütün bu şan ve şeref özellikleri, 15'nci Kolordu'nun zafer ve başarılarının öncüsü olmuştur.

Kolordu, milletinin bu tarihî ününü pek parlak bir surette yenilemiş ve belgelemiştir. "(21)

15'nci Kolordu'ya bu ünü kazandıran birliklerden biri de 20'nci Tümen'e bağlı 63'ncü Piyade Alayı'dır. Alay, Doğu Galiçya'da Lipica Gorna'nın güneydoğusunda 417 Rakımlı Tepe ve kuzeyini savunmakla görevlendirilmiştir.

7 Eylül 1916 tarihinde 63'ncü Piyade Alayı cephesinde başlamış olan Rus topçu ateşi, aralıklarla ve çok şiddetli olarak sürdürülmektedir. 8 Eylül 1916 tarihinde 416 Rakımlı Sırt'ın daha şiddetli olarak ateş altına alınması sonucu bütün siperler altüst olmuş, ama Türk askerinin morali asla bozulmamıştır.

Her Türk subayı gibi, 63'ncü Piyade Alayı'nın 3'ncü Tabur 11'nci Bölük Komutanı Üsteğmen İbrahim Vasfi de, askerinin yanında, gerektiğinde iyi bir komutan, gerektiğinde iyi bir arkadaş gibi onlarla yakından ilgilenip, morallerini yükseltmeye ve onları en iyi şekilde yönetmeye çalışıyordu.

O gün Ruslar, cehennemî topçu ateşinin ardından hücumla geçmişlerdi. Düşmanla ilk önce yüzyüze gelen 3'ncü Tabur'un sağ kanadında süngü muharebesi başlamıştı. Bu bölgede 11'nci Bölük yer alıyordu.

Bölük Komutanı İbrahim Vasfi başta olmak üzere 11'nci Bölük, gökte yankılar yapan "Allah! Allah!" sesleriyle Rus hücumunu süngüyle karşılayıp karşı taarruza geçtiler. Ruslar perişan bir durumda çekilmekte ve ağır kayıplar vermektedirler.

(21) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/1, Kls. 238, Dos. 978/A, F. 13/2.

Siperlerinden ileri çıkmış Türk askerini artık geri döndürmek imkânı yoktu. Çünkü verilen emirler, coşkuyla taarruz ederken ağızdan düşmeyen “Allah! Allah!” sesleri arasında büyük bir şevkle yerine getiriliyordu. Düşmanı kovalayan Türk askerleri böylece kendi siperlerinden sekiz yüz metre kadar ileri gitmişlerdi. Bu sırada, Üsteğmen İbrahim Vasfi bir mermiyle ayağından ağır biçimde yaralanarak yere düşmüş ve hareket edemez hale gelmişti. Fakat kendisini sırtına alarak geri götürmek için ayrı ayrı girişimde bulunan üç kahraman çavuşa ve erlerine; geriye, görevlerinin başına dönmelerini ve kendisiyle ilgilenmemelerini emretti.

Muharebe devam ediyordu, geri çekilen ve takviye alan Rus birliklerinin yeniden taarruza geçmeleriyle Türk siperleri üzerinde süngü muharebesi yeniden başlamıştı. İkinci kez yapılan süngü hücumuyla Ruslar yine geri atıldı.

Ne yazık ki ağır yaralı olan Üsteğmen İbrahim, düşmanın bu ileri harekâtı sırasında saldıran Rus birliklerinin ayakları altında kalmış; uygarlık, insanlık ve askere özgü şövalyelik duygusundan yoksun olanlar Üsteğmen İbrahim’in tabancasını, dürbününü ve saatini alarak, O’nu kaderiyle başbaşa bırakmışlardı. Ancak Rus ordusunda görev yapan iki Tatar askeri, cesaretine yakından tanık oldukları Üsteğmen İbrahim’i bulup, kucaklarında taşıyarak Türklere teslim etmişlerdi.⁽²²⁾

Üsteğmen İbrahim yaralı oluşuna değil, bölüğünden ve muharebe alanından uzak kaldığına üzülmüştü. Bu yiğit üsteğmen bölgede bulunan Harp Hastanesi’nde sağlığına kavuşturulmuş ve bir üst rütbeye yükseltmek suretiyle ödüllendirilmişti.

ÜSTEĞMEN ABDULLAH

15’nci Kolordu’nun şanına şan katan birliklerden bir diğeri de yine 20’nci Tümen’e bağlı 61’nci Piyade Alayı’dır.

61’nci Piyade Alayı da, Doğu Galiciya’da Lipica Dolna’nın doğusunda kendisine görev verilen 419 ve 417 Rakımlı Tepeler hattında savunma yapıyordu.

8 Eylül 1916 tarihinde Rus piyadesi, şiddetli bir topçu ateşinden sonra, 417 Rakımlı Tepe’nin önündeki tel örgü engeline kadar yaklaşmıştı. Alay’ın ön hatlarında 4’ncü Tabur birlikleri bulunuyordu. Rusların Türk hatları yararak içerilere sızmalarının alay ve dolayısıyla kolordu için hiç de iyi bir durum olmadığını bir anda muhakeme ederek kavrayan 13’ncü Bölük Komutanı Üsteğmen Abdullah, bölüğüne süngü taktırarak hücumu hazırlandı ve bölüğünün önünde tabancası elinde, yaydan fırlayan bir ok gibi ileri atıldı.

Ruslar gerilerdeki Türk topçusu ve makineli tüfeklerinin yoğun ateşi ve bu ani süngü hücumu karşısında bozguna uğrayarak kaçmaya başladılar. Kahraman Üsteğmen Abdullah ve Bölüğü, Rusları Slavetin Köyü’ne kadar takip etti.⁽²³⁾

Sonuçta iki Rus subayıyla 300 kadar er tutsak edildi. Ayrıca bir makineli tüfekle çok sayıda sıhhiye malzemesi de ele geçirildi.

(22) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249, F. 1/20, 1/21.

(23) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249, F. 1/9.

ZABİT NAMZEDİ HAYDAR

Bizim için Birinci Dünya Harbi'nin tarihi, Türk ordusunun şahsında Türk ulusunun en verimli çağda olması gereken genç kuşaklarının, cepheden cepheye koşarak tükendiği günlerin tarihidir.

Anadolu'nun yanık yüzlü delikanlıları bu dört yılda yılmadan usanmadan, biteviye savaşmışlardır. Yirmi yaşının baharında askere giden genç delikanlılar eğer şehit olmayıp sağ kalmışlarsa, bu meşakkatli yılların her birini yüzlerinde ayrı ayrı taşıyarak evlerine birer yorgun savaşçılar olarak dönmüşlerdir.

İşte bu yorgun savaşçılardan biri de; 1916 yılında Galiçya Cephesi'nde 20'nci Türk Tümeni'nin bulunduğu mevkiye düşmanla amansız bir muharebeye girişen 62'nci Alay 2'nci Tabur 7'nci Bölük Komutanı ve Zabit Namzedi olan Haydar Bey'dir. Düşman 62'nci Alay'ın mevzilerine girip işgale başlayınca 7'nci Bölük Komutanı Haydar, giriştiği karşı taarruzla kendinden kat kat fazla olan düşmanın taarruzunu durdurmuş, mevzilerin geri alınması için sağ ve solundaki birliklere hem cesaret vermiş ve hem de onlara yardım ederek mevzilerin düşmandan geri alınmasını sağlamıştır.⁽²⁴⁾

Başarı sağlanırken Zabit Namzedi Haydar, şehitlik mertebesine ulaşmıştır.

Muharebe meydanında yüksek cesaret göstererek örnek teşkil eden bu subayın ailesine savaştan sonra devletçe üsteğmen maaşı bağlanarak ödüllendirilmiştir.

ZABİT NAMZEDİ CELÂLOĞLU ABDÜLHAMİT (VULÇETRİN), ÇAVUŞ BEKİROĞLU MAHMUT (TİRE), ONBAŞI VELİOĞLU KÂMİL (BOLVADİN) VE ER MEHMETOĞLU MEHMET (NAZİLLİ)

Galiçya'da dost ve düşmanın takdirini kazanan 15'nci Kolordu'nun her biri bir diğerinden daha yürekli subay ve erlerinin yarattıkları destanlar, kahramanlık tarihimiz için bitmez tükenmez birer kaynaktır.

Aşağıda değineceğimiz olaylar, kahramanlık çiçeklerini oluşturan bu desteden rastgele çekilmiş birkaç örnektir.

1916 yılının sonbaharında Galiçya'da, 62'nci Piyade Alayı'nın 3'ncü Taburu, 421 Rakımlı Tepe'yi savunurken, 9'ncü Bölük bu taburun ihtiyatını oluştuyordu. Savaş yaklaşık bir yıldır devam ediyordu. Ruslar, 24 Eylül 1916'da yine taarruza başladılar. 9'ncü Bölük'ten Zabit Namzedi Abdülhamit, komutasındaki takımla, sağ kanadın takviyesi ile görevlendirilmiştir.

Zabit Namzedi Abdülhamit, takımıyla birlikte görev yerine doğru ilerlerken Rus topçu ateşiyle tahrip edilmiş bir Türk siperinin Ruslar tarafından işgal edilmiş olduğunu gördü. Bu zor duruma hemen müdahale etmenin gerekli olduğunu anlayınca, takımına emir vererek ve hedef göstererek düşmana karşı bir süngü hücumuna geçti.

Kendi takımından Çavuş Mahmut, Onbaşı Kâmil ile Er Mehmet'i yanına alarak Ruslara en ön saflarda süngüyle hücum ederek birçok Rus'u muharebe dışı bıraktıktan sonra, altmış kadar Rus'u da silahlarıyla birlikte teslim almışlardır.⁽²⁵⁾

(24) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249/A, F. 1/4.

(25) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249, F.1/8.

Abdülhamit, tutsakları gerideki karargâha göndermekle meşgulken, kolundan yaralanıp kan kaybetmeye başladı. Fakat, O, yarasına önem vermeyerek, görevini sağlığı bozuluncaya kadar sürdürdü. Ancak sonunda durumu ağırlaşınca hastaneye kaldırıldı.

Onbaşı Kâmil ve Er Mehmet ise el bombalarıyla bir Rus siperini tahrip etmek amacıyla düşmana taarruz ettikleri sırada şehitlik rütbesine erişmişlerdir.

GAZİANTEPLİ TAHİR ÇAVUŞ, VULÇETRİNLİ SADIK ÇAVUŞ VE MEHMETOĞLU GARİP ÇAVUŞ

Galiçya Cephesi'nde savaşan 15'nci Kolordu'nun, kahramanlığı destanlaşmış bir diğer birliği de 19'ncü Tümen'dir.

Bu kolorduya bağlı 57'nci, 72'nci, 77'nci piyade alayları ve bunların desteğindeki topçu alayı, Galiçya'daki muharebelerde üstlerine düşen görevi, erinden en büyük komutanına kadar yerine getirerek üstün başarı göstermişlerdir.

57'nci Piyade Alayı, Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Pototory'nin güneybatısında 397 Rakımlı Tepe bölgesindeki mevzileri savunmaktaydı.

Sayısı çok üstün Rus kuvvetleri, on saat süren topçu hazırlık ateşinden sonra taarruza geçerek 30 Eylül 1916 tarihinde, 57'nci Alay'ın mevzilerine girmeyi başarmışlarsa da; karşı taarruza geçen Türk birlikleri, Rusları yenilgiye uğratarak geri çekilmek zorunda bırakıp sonra da takibe başlamışlardır.⁽²⁶⁾

Tahir Çavuş, takip sırasında Rusların arasında kalmış, tutsak edilip elinden silahı alınmıştır. Tutsak olmayı Tüklük onuruna yakıştıramayan Tahir Çavuş, belinde taşıdığı Macar bıçağıyla kendisini götürmek isteyen Rus erini muharebe dışı bırakmış fakat süngülendiği halde karından çıkan bağırsaklarını tutarak baygın durumda Türk siperlerine ulaşmayı başaramamıştır. Ne yazık ki ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan Tahir Çavuş, şehit olmuştur.⁽²⁷⁾

(26) Genelkurmay Başkanlığı Harp Teribi Dairesi Resmi Yayınları, Birinci Dünya Harbi, c. VII. ks. 1, Galiçya Cephesi, Ankara Gnkur. Basımevi, 1967, kroki 7.

(27) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/217, Del. 16, G3z 5, Dos. 249, F. 1.

Yine aynı alaya bağlı 14'ncü Bölük, aynı gün ve aynı tepede, bir başka mevzide görev yapıyordu. 397 Rakımlı Tepe'deki bölüğe ait bomba atma yeri, Rus siperlerine ancak 30-40 adım kadardı.

30 Eylül 1916 tarihinde 57'nci Piyade Alayı'nın 14'ncü Bölüğü'nden Sadık Çavuş ve mangası bomba atma yerinde nöbetteydiler. Ruslar sürekli ve çok sayıda bomba atarak Türk tarafını taciz etmekte ve zayıat verdimekteydi.

Sadık Çavuş, Rusların taciz etme ve sürekli olarak zayıat verdirmelerine engel olmak için, önce Rus siperlerine yoğun biçimde bomba yağdırdıktan sonra mangasıyla birlikte düşman siperlerine süngü hücumuyla girerek onlara ağır zayıat verdirdi. On beş kadar da esir alıp Rusları geri atan bu kahraman Çavuş, akşama doğru bir başka hücumda şehitlik rütbesine erişti.⁽²⁸⁾

Doğu Galiçya'da 397 Rakımlı Tepe'yle 421 Rakımlı Tepe arasındaki mevzileri savunan 19'ncü Tümen'in sağ kanadında bulunan 77'nci Piyade Alayı, 421 Rakımlı Tepe kuzeyinde bulunmaktaydı.

Anılan Alay'ın 2'nci Tabur, 8'nci Bölük'ü Alay Muharebe Sahası içinde kendine düşen görevi yerine getirmekle meşgulken, 30 Eylül 1916 tarihinde Türk tarafının yaptığı hücumda Er Garip, orman içinde nasılsa bölüğünü kaybeder; bölüğünü ararken Cevattepe'deki Türk siperlerinde kendilerine komuta edecek kimsenin bulunmadığı erlere rastlayarak ve bunları dört manga halinde teşkilâtlandırarak birer onbaşı nasbettiği gibi, kendisini de müfrezeye komutan olarak atar. Üstelik bu müfreze ile Ruslara başarılı bir hücum da yapar.

Bu başarısına ve Türk'ün kendine özgü teşkilatçılık yeteneğine örnek teşkil eden davranışına karşılık ertesi gün çavuşluğa yükseltilen Garip, beş gün sonra yapılan bir hücum sırasında şehitlik mertebesine erişir.⁽²⁹⁾

(28) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249, F. 1/4.

(29) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16 Göz 5, Dos. 249, F. 1/12

BORAZAN HASAN ONBAŞI

Türk askeri muharebe meydanlarında yalnız kendini savunmakla kalmamış, aynı zamanda ortak cephe kurduğu dost birliklerini de savunmada üstün başarı göstermiştir.

En son Kore muharebelerinde gördüğümüz bu yüksek yaradılış ve fedakârlık anlayışının birçok örneklerinden biri de 1917'de yaşanmıştır.

Galiçya'da 16 Eylül sabahı Rus birlikleri taarruza geçerler. Bu taarruz daha ziyade müttefikimiz olan Almanların cephesinde yoğunlaşmış ve Alman birlikleri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu çekilme esnasında bir Alman topçu takımı, Rus süvarileri tarafından personel ve hayvanları dahil esir edilmiştir.

Rus askerleri tarafından götürülen bu topçu takımı, 61'nci Alay'ın 13'ncü Bölüğü'nün Takım Komutanı Yozgatlı Mustafa Sabri tarafından görülmüş, müttefiklerinin esir oluşlarına tahammül edemeyen, savaşın ve dostluğun kurallarını çok iyi bilen takım komutanı, yanındaki Borazan Hasan'ın emrine on er vererek, Alman topçu takımının kurtarılmasını emretmiştir. Emri alan Onbaşı Hasan uzun ve çetin bir müsademeden sonra Alman erlerinin de yardımıyla birliği kurtararak, Rus süvarilerini esir alıp personel, hayvan ve toplarını kendi birliğine getirmiştir. Bu başarısından dolayı Onbaşı Hasan, Alman ve Avusturya nişanlarıyla taltif edilmiştir.⁽³⁰⁾

(30) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Göz 5, Dos. 249, F. 1/1.

YÜZBAŞI OSMAN HAKİ

Birinci Dünya Harbi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nun ölüm kalım mücadelesi verdiği ve en önemli muharebelerin cereyan ettiği bir cephe de Filistin Cephesi'dir.

1918 yılında Filistin Cephesi'nde muharebe eden Türk ordularının durumunu, yazar Falih Rıfkı Atay "Zeytindağı" adlı eserinde şöyle anlatmaktadır:

"Artık Gazze'de, Filistin Cephesi'nde savaşıyoruz; çöl İngilizlerin elindedir. Cephemiz susuz, kuru ekmek ve benzini güç yetiştiriyoruz. Arkasını çöle veren İngiliz ordusu ise siperinde musluktan Nil suyu içiyor."⁽³¹⁾

İşte bu cephedeki muharebelerin biz Türkler açısından korkunç tablosu budur.

"Allah'ın Hz.Peygamber'e bile anlatmadığı cehennemi gören"⁽³²⁾ on binlerce Anadolu çocuğunun, kısaca Ahmetlerin, Mehmetlerin görev ve sorumlulukları dünyada hiçbir ordunun mensuplarının taşıyacağı görev ve sorumluluk cinsinden değildir. Bu bölgede muharebe eden 4'ncü Ordu'nun 8'nci Kolordu ve buna bağlı 152'nci Alayı'nın salimen çekilmeyi gerçekleştirebilmeleri için, karşılarında bulunan ve tarruz eden İngilizlerin iki süvari tugayını durdurmaları gerekiyordu.

Alay komutanı, ancak 103 kişilik mevcudu kalan 3'ncü Tabur'a Bete Köyü batısındaki tepelerde artçı görevi vermiş ve alay çekilinceye kadar yerlerini terketmemelerini emretmiştir.

(31) Atay, Falih Rıfkı; Zeytindağı, Ankara, 1970, s. 78.

(32) a.g.e.; s. 114.

3'ncü Tabur Komutanı Yüzbaşı Osman Haki, taburu ile iki İngiliz tugayına karşı kıyasıya mücadele vererek, alayın sağ salım trene binmesini temin etmiş, Alay komutanından; "alayın son kafilesi trene binerek ayrılmıştır. Artçılık görevi kaldırılmıştır. Tabur Kısve istikametinde çekilecektir" emri geldiği zaman taburun yüzde doksan beşi şehit olmuştur.

Ortada tabur diye bir birliğin kalmadığı bu durumda, geri kalanlarla birlikte Yüzbaşı Osman Haki de çekilmeye fırsat kalmadan şehit düşmüştür.⁽³³⁾

(33) Kahramanlık Günleri I, Türk Kahramanlığı; s.20, 25.

YÜZBAŞI MEHMET MUZAFFER

Büyük Savaş sırasında (1914-1918) Irak Cephesi'nde cereyan eden muharebelerde, 6'ncı Ordu'nun ve onun komutanı Halil Paşa'nın ayrı bir yeri vardır.

Askerini tanıyan, seven ve ona ancak kendisinin de vatan için seve yapabileceği görevleri veren Türk subayı, daima askerinin yanında olmuş, onu en iyi anlayan ve takdir eden komutan niteliğiyle tanınmıştır.

İşte, Irak Cephesi, Felahiye Muharebesi'nde, 6'ncı Ordu'nun, 18'nci Kolordu, 51'nci Tümen, 9'ncü Alay subaylarından Yüzbaşı Mehmet Muzaffer'in kahramanca muharebe edip ağır yaralandıktan sonra, şehadete ulaşırken yaşadığı duygulu olayları anlatan ve O'nu takdirle anan Ordu Komutanı Halil Paşa'nın aşağıdaki takdirnamesi, şehit Yüzbaşı Mehmet Muzaffer'in şahsında Türk subayını anlatan abide bir belgedir.

Bu belgeden de anlaşılacağı gibi, bu cephe, diğer cephelerde yaşanan kahramanlık destanlarının bir benzeri de Yüzbaşı Mehmet Muzaffer'in destanıdır.

Aşağıya aldığımız bu belge aynı zamanda Irak Cephesi'nde savaşan diğer kahraman Türk komutan ve askerlerinin de takdir belgesidir:

“Bir Türk Subayının Son Nefesi:

27 Mart 1916 tarihinde Irak Cephesi Felahiye muharebesi'nde boğazından ağır yaralanan; 18'nci Kolordu, 51'nci Tümen, 9'ncü Alay emir subayı olup, adı geçen muharebede kendi alayından bir bölüğe komuta eden İstanbullu Üsteğmen Muzaffer, hayatının son dakikala-

rında olduğunu görünce sükûnetle son görevini yapmaya başlamış ve konuşmadığından cebinde bulduğu boş bir mektup zarfı üzerine kurşun kalemle önce Kible ne yöndedir? diye yazarak sormuştur. Millî onur ve fazilete bulunan ak yüzünü ve pak alnını, görevini başaranlara mahsus güzellikle huzuru peygamberiye çevirmiş ve kalbindeki şehadeti dille anlatmaya takati olmadığından, kana boyanan o zarfın ortasına okunaklı bir şekilde kelimeyi şehadeti yazmış, sonra bu büyük asker, bölüğüne son sözünü söylemek isteyerek aynı zarfın üç yerine Bölük intikamımı alsın cümlesini yazarak, ikisini imzalamış, üçüncüsünü ise imzalayamadan son nefesini vermiş, yani artık işe yaramayan kalbini atmış, silah arkadaşlarının safları önünde uçmak, bölüğüne kanat gerekerek gölgesine sığdırmak için yükselmiştir. Bu şehidin ruhunu fatihalarla selamlayalım, daima dileyelim ki; Allah, ruhu zaferlerle dolu bu şehitlerin, yardım ve himayesinden herkesi nasiplendirsin.

Muzaffer Efendi'nin bu yüce davranışı yani bir Türk subayının örnek maneviyatı olan o kanlı beyaz zarf, Askeri Müze'ye gönderilmiş, Türk çocuklarına ve gelecek nesillere, cevher değerinde bir miras olmuştur. Yaşayan ölümlerin mirasları içinde bu zarf da yaşayacak, daima yükselmeye teşvik ve milletin iftihar etmesi için bir belge olarak kalacaktır. Büyük meydanların büyük imtihanlarında kazanılan bu şehadetnameler her genci imrendirecek ve örnek olacak bir etki yapacağı gibi, her babanın kalbinde böyle evlatlara sahip olma duygusunu yükseltecek, sonunda millet bu yüzden kendi fedakârlığına güvenecektir.

Böylece, dini ve vatanı için ölmek aşkıyla yetişmiş gençler çoğalacak ve vatan sevgisi millî terbiyemize esas oldukça yaşama hakkı bizim olacaktır...

Bu husustaki özel görevini yerine getiren 6'nci Ordu, sonucu milletin takdirine bırakmıştır. Umarım ki her edip, her yazar bu yüce gayeye hizmeti uğur sayarak, merhumu bütün millete tanıtmaya çalışacaktır. Umarım ki Müdafaa-i Millîye Cemiyeti bu Gazi'nin fotoğrafıyla zarfını birleştirip büyük levhalar haline getirecek, yüz bin-

lerce duvar levhası şeklinde basarak, her evin iftiharla duvarına asacağı birer ibret levhası yapacak ve hem de vatan, millet namına bir hizmet yapmış olacaktır. 28 Haziran 1332 (11 Temmuz 1916)

6'ncı Ordu Komutanı
Halil⁽³⁴⁾

YÜZBAŞI NURİ VEYSİ VE 12'NCİ BÖLÜK İLE ÜSTEĞMEN LÜTFÜ VE KIRK KİŞİLİK MÜFREZESİ

Birinci Dünya Harbi'ne katılan İngiliz Seferi Kuvvetleri, Irak Cephesi'ndeki Kütülammar'e de esir olan tümenlerinin intikamını almak için büyük kuvvetlerle Dicle Nehri'nin sağ sahilinden ilerliyordu. Bu sırada Dicle Muharebe Sahası'nda üç tümenli 18'nci Osmanlı Kolordusu bulunuyordu. İngiliz Kuvvetlerinin Dicle Nehri'nin sağ sahilinden ilerleyerek 18'nci Kolordu'nun gerilerine doğru yönelmesini önlemek için İmamı Muhammed, Garraf ve Beşara bölgelerinde köprübaşları tesis edilmişti.

İngiliz Kuvvetleri komutanı bu köprübaşlarını ele geçirmeden taarruzlarını sürdürme tehlikesini göze alamadığı için önce Dicle Nehri'nin sağ sahilindeki İmamı Muhammed Köprübaşı Mevzii'ni düşürmeye karar verdi.

İmamı Muhammed bölgesinde birbiri gerisinde ve arkaya doğru gittikçe daralan üç mevzi hazırlanmıştı.

56 topla desteklenen iki İngiliz tugayı bu mevzide bulunan 142'nci Alay'a taarruz etmiş, her iki taraf da ağır kayıplara uğramıştı.

Ağır kayıplarından dolayı 142'nci Alay geri alınmış, Köprübaşı'na bu kez bir bölükle takviyeli bir tabur yerleştirilmişti.

İkinci mevziye yerleşen bu tabur, benzeri az görülen topçu ateş hazırlığından sonra, yapılan taarruzları durdurmayı başarmıştı.

Ağır zayıat veren bu tabur da geri alınarak yerine 40 fedai erden oluşan ve Üsteğmen Lütfü komutasındaki birliğin geçirilmesi düşünülmüş; müfrezenin geç kalması üzerine, yine bu taburdan Yüzbaşı Nuri

(34) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Albüm 12, s. 61

Veysi (Merhum Albay Kırklar) komutasındaki 12'nci Bölük'ün gerideki üçüncü mevzide yerleşmesi mecburiyetinde kalmıştı.

7'nci İngiliz Tugayı tarafından bu bölüğe yöneltilen şiddetli taarruzlar; bölüğün insanüstü bir özveriyle direnişi ve yılmadan giriştiği süngü ve bomba hücumları karşısında durdurulmuş, kat kat üstün düşman, Nuri Veysi'nin kahraman bölüğü karşısında, sonuç alamadan kendi taarrüz çıkış hatlarına çekilmek zorunda kalmıştı.⁽³⁵⁾

12'nci Bölük de 17/18 Ocak gecesi Dicle Nehri sol sahiline alınarak yerine 40 kişilik bir fedai grubu yerleştirildi. Kuvvetler arasındaki adedi oran son derece dengesizdi. Her bir Türk erine 20 İngiliz eri düşüyordu.

Fakat, 18 Ocak 1917'de taarruza geçen 7'nci İngiliz Tugayı'nın karşısında şahlanan bu fedai erler, düşman topçu mermileriyle yıkılan mevzilerinin civarlarında açılan mermi çukurlarına atlıyor; açtığı ateşler ve attığı bombalarla İngilizlere ölüm saçıyordu. Çarpışma ve boğuşma akşama kadar sürmüş, koca İngiliz Tugayı, bu "40 fedai er"i yerlerinden söküp atamamıştı. Gerek bu 40 kişilik kahraman müfrezenin direnişi, gerekse Dicle Nehri'nin sol sahilindeki Türk topçularının etkili atışlarıyla ağır zayıat veren 7'nci İngiliz Tugayı, muharebeyi keserek çekilmek zorunda kalmıştı.

7'nci İngiliz Tugayı'nın 19 Ocak'ta taarruzunu sürdürmek üzere yeniden hazırlandığını ve hatta takviye edildiğini tespit eden 18'nci Kolorado Komutanı, 18/19 Ocak gecesi bu 40 kişilik kahraman müfrezeyi geri çekti. Müfrezeden geriye 19 kişi kalmıştı. 13 yaralı hemen tedavi altına alınmış, 7 şehit gömülmüş; bulunamayan bir kahraman fedainin cesedi de mermilerin saçtığı toprakların altında kalmıştı. Yaralılar arasında bulunan Üsteğmen Lütfü, hemen önünde patlayan bir merminin saçtığı taş ve topraklar yüzünden gözlerini kaybetmişti.⁽³⁶⁾

(35) ATASE Arşivi; Arş. No. 4/10481, Kls. 3620, Dos. 86, F. 2/22, 2/23.

(36) ATASE Arşivi; Arş. No. 4/10481, Kls. 3617, Dos. 73, F. 13/2-3.

19 Ocak 1917'de tekrar taarruza geçen 7'nci İngiliz Tugayı, boşaltılan mevzileri ele geçirirken, Dicle Nehri'nin sol sahilinde mevzilenen makineli tüfek ve topçu ateşleriyle ağır zayıata uğratılmış adeta, bu 40 Türk fedaisinin intikamı alınmıştır.

Bu kahramanlığı ebedileştirmek için, muharebeye "Kırklar Muharebesi"; bölgeye de "Kırk Gaziler" adı verilmiştir.⁽³⁷⁾

(37) ATASE Arşivi; Arş. No. 4/10481, Kls. 3617, Dos. 73, F. 14/2.

ATASE Arşivi; Arş. No. 4/10481, Kls. 3617, Dos. 83, F. 2/23.

BİNBAŞI REŞİT

Altı yüzyıl boyunca hayatını bir dünya imparatorluğu olarak sürdüren Osmanlı Devleti, XX. yüzyılın başlarında artık dağılmaya ve çökmeye başlamıştı.

Devletin bu zayıf durumundan elbetteki ilkönce büyük devletler yararlanmak isteyecekler ve çökmekte olan imparatorluktan aslan payını alabilmenin çabasına düşeceklerdi.

Devletler arası ilişkileri uzun süre dostluk ve düşmanlık anlayışıyla değerlendirme yanlılığına düşen üst düzeydeki Osmanlı yönetici kadrosu; aslında dost ve düşmanlıkları her zaman tartışmaya açık ve o günün büyük sayılan devletlerinin, doğrudan veya dolaylı biçimde, hele Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Harbi'ne fiilen katıldıktan sonra, cephe üzerine cephe açıp, onu etnik unsurları isyana teşvik ederek içten ve harplerle de dıştan sürekli yıpratmaya çalıştıklarına tanık olacaklardır.

İşte hem içeride düşmanlaştırılan toplumlara, hem de dışarıdan gelen düşmana karşı; Balkanlardan, Kafkaslara ve Irak Cephesi'nden, Trablusgarp Cephesi'ne kadar her yerde ve aralıksız olarak amansız muharebe ve mücadeleler veren Türk Ordusu'nun, 1916 yılında Doğu Cephesi'ndeki 9'ncü Kolordu birlikleri, Kılıçgediği denilen yerde Ruslar tarafından kuşatılmaya başlanmıştı.

Kolordu bölgesinin kilit mevki olan 2.250 Rakımlı Tepe'de 50'nci Alay'ın 2'nci Tabur'u bulunuyordu. Tabur Komutanı Süvari Binbaşı Reşit Bey idi. Eğer bu taburun bulunduğu tepe elden çıkacak olursa,

Kolordu dört bir taraftan tamamen kuşatılmış olacaktı. Tabur Komutanı Binbaşı Reşit, tehlikeyi sezmiş ve taburunun bütün subay ve erlerine durumun nezaketini anlatarak, can pahasına da olsa bulundukları mevziyi terketmemelerini onlara emretmişti. 2.250 Rakımlı Tepe'ye başlayan düşman taarruzu bütün şiddetiyle devam ediyordu. Tabur, saatler geçtikçe gitgide eriyor, fakat bir karış dahi geri çekilmiyordu.

Akşam olunca, karanlıktan faydalanan kolordu birlikleri çemberden kurtulup, Murat Nehri'ni geçerek Arap Ali Köyü civarına toplandılar. Bu esnada Murat Nehri'nin güneyinde bulunan bir Rus Kazak Tugayı bütün günü geri çekilme ile geçiren ve birbirine karışan Kolordu birlikleri ile Binbaşı Reşit'in taburuna taarruz etti. Düşman bu taarruzunda muvaffak olursa kolordu ikinci defa Sarıkamış Olayı kadar feci bir duruma düşecek ve esir olacaktı. İşte bu muharebede de Binbaşı Reşit Bey ayağından yaralanmasına ve çok kan kaybetmesine rağmen insanüstü bir gayret sarfederek taburuyla birlikte, üstün düşman kuvvetleri ve yoğun düşman ateşi altında kahramanca dövülmüş, düşmanın bu taarruzunu da neticesiz bırakmıştı. Böylece kolordu birliklerini ikinci defa büyük bir tehlikeden kurtarmıştı.

Bu kahraman komutan 1918 Harekâtı'nda Sarıkamış Kars arasında yapılan muharebede ne yazık ki bir Ermeni kurşunuyla şehit olmuştur.⁽³⁸⁾

(38) Kahramanlık Destanları; Onkur. X. Ş., İstanbul, Askerî Matbaa, 1937, s.29. 32.

YÜZBAŞI ABDURRAHMAN

Birinci Dünya Harbi'nde Doğu Cephesi'nde verilen muharebelerin diğer cephelerde verilen muharebelerden farklı bir özelliği olmasına rağmen, ağır kış ve çetin arazi şartlarının muharebe şartlarına eklenmesi sonucu bu cephedeki mücadeleler ayrı bir özellik ve zorluk arzietmeye başlamıştır.

1915 yılında Doğu Cephesi'nin Tortum Bölgesi'nde, 2'nci Tümen' in 82'nci Alay 1'nci Taburu, Devre Dağı'nı geniş bir cephe ile Ruslara karşı savunmaktaydı. Taarruz eden Rus kuvvetleri çok sayıda ve üstün ateş gücüne sahipti. Bu esnada düşman 82'nci Alay'ın sağ kanadına doğru bazı kuvvetlerini kaydırmış ve karşısındaki Türk alayını zor duruma düşürmeyi planlamıştı.

82'nci Alay için ortamın çok tehlikeli bir hal aldığı sırada 1'nci Tabur'dan 1'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Abdurrahman, durumun ciddiyetini farkederek gerekli önlemleri almış ve düşmanın, alayın sağ kanadına yapacağı taarruzu engellemiştir.

Alayı bu zor durumdan kurtarıırken; ancak hain bir kurşunla bu yetenekli ve Kahraman Yüzbaşı şehitlik mertebesine ulaştı⁽³⁹⁾.

Doğu Cephesi'nde kahramanca savaşarak, diğer birliklere de örnek olan 82'nci Alay 1'nci Tabur 1'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Abdurrahman, cephede destanlaşarak hikâyesi kuşaktan kuşağa aktarılan, unutulmaz kahraman yurt çocuklarından birisidir.

(39) Kahramanlık Menkıbeleri Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Yiğitlikler Seri No 1, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1969, s.31, 33.

ZABİT NAMZEDİ MUSTAFA

Bitmez tükenmez zenginliklere sahip Anadolu Yaylası, yıllar boyu diğer Türk devletleri gibi Osmanlı İmparatorluğu'na da beşik olmuş, varını yoğunu bu devlet için üretmiş ve tüketmiştir.

Her şeyin en iyisini ve yararlısını üreten Anadolu; kendi uğrunda canını, gözünü kırpmadan feda edecek gençleri de yetiştirmiştir.

İşte biçilen ekin tarlaları gibi İmparatorluğun dört bir yanında verilen şehitler, hep bu Anadolu Yaylası'nın ürünüdür.

Bunlar hiçbir karşılık beklemeden canlarını vatanları için feda edenlerdir.

1917 yılında, Birinci Dünya Harbi içinde Galiçya Cephesi'nde verilen kanlı muharebelerde, 62'nci Alay'ın Ağır Makineli tüfek Bölüğünden bir Anadolu çocuğu da Zabit Namzedi Mustafa'dır. Zabit Namzedi Mustafa, özellikle Ruslardan kaçırıldığı ağır makineli tüfeklerle hem bölüğünün tüfek sayısını artırmış ve hem de Rus birliklerine ağır zayıatlar verdirmiştir. Nitekim Ruslar, bu komutan ve bölüğünün kendilerine çok ağır zayıatlar verdirdiğini her fırsatta itiraf etmişlerdir.

Aynı cephede bir başka gün verilen Tavşanderesi Muharebesi'nde, bölüğünden bir erin şehit oluşuna çok üzülen Mustafa, ağır makineli tüfek başına geçip, düşmana isabetli mermiler yağdırmış ve düşmanı o bölgeden çekilmeye mecbur etmiştir.

Kendisinin de bizzat tamir yapmasından dolayı bölüğünde arızalı tüfeğin kalmadığı komutanlarınca da bilinen ve muharebelerde göster-

diği başarılarından dolayı takım komutanlığına yükseltilen Zabit Namzedi Mustafa, 62'nci Alay Komutanlığı'nca da ayrıca ödüllendirilmiştir.⁽⁴⁰⁾

ZABİT VEKİLİ (ASTEĞMEN) ALİ EFENDİ

Çanakkale'de kahramanlıklarının eşi olmayan 33'ncü Alay'ın, Doğu Cephesi'nde de aynı kahramanlıkları gösteren birbirinden yiğit personelinde birisi ve diğerlerinin adına bir örnek asker de Erzurumlu Ali Efendi'dir.

33'ncü Alay 9'ncü Tabur 2'nci Bölük'ünün Takım Komutanı Ali Efendi, Doğu Cephesi'nde yararlılığı belgelerle tespit edilen kahramanlarımızdan birisidir.

Sarıkamış, Azap ve Kop muharebelerinde bulunmuş olan Ali Efendi'nin bu muharebelerde birçok kahramanlıkları görülmüştür. En son katıldığı Yılankaya Muharebesi'nde yedi yerinden yaralandığı halde muharebeye devam etmiş sonunda da düşmana esir düşmüştü. Fakat esareti kendine küçüklük sayan Ali Efendi, ağır yaralı olmasına rağmen insanüstü bir gayretle gece karanlığından yararlanıp sürünerek Türk tarafına geçmeyi başarmıştır. Hastanede tedavideyken bu kahramanca davranışından dolayı rütbesi "Zabit Vekilliği"ne yükseltilmiştir.⁽⁴¹⁾

Her birinin ayrı ayrı destanlar yarattığı Türk Ordusu'nun fertlerinin kahramanlık göstermeleri için rütbeli olmaları veya kendilerine mutlaka bir görev verilmesi gerekmemektedir. Çünkü hepsi kendilerinden bu milletin ve devletin neler beklediğini bilmektedirler.

Zabit Vekili Ali Efendi, yokluklarla, soğukla, kendilerine ulaştırılamayan giyecek ve erzak noksanlıklarıyla alay edercesine cepheye savaşıyor bu tür kahramanların sadece birisidir.

(40) ATASE Arşivi; Barış Faaliyetleri, Arş. No. 1/217, Kls. 1119 Dol. 16, Göz 9, Dos. 320, F. 4/5.

(40) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/217, Dol. 16, Dos. 320/A, F. 1/9.

SİVASLI MUSTAFA ÇAVUŞ

Yine Doğu Cephesi'nde ve yine zorlu mücadelelerle geçen 1915 yılının Ocak ayının soğuk ve karlı bir gününde, takımı ile Ruslara karşı savunmada bulunan Mustafa Çavuş, bir başka mevziye girdiğinde yanında yatan şehidin, kardeşi Hasan olduğunu tesadüfen görmüş, daha önce de diğer kardeşinin düşman eline esir düştüğünü hatırlayarak, içi intikam ateşiyle yanmaya başlamıştı.

Mustafa Çavuş gece olup ortalık iyice kararınca, götürebileceği kadar cephaneye ve bombayı yanına alarak birliğine ve komutanlarına haber vermeksizin düşman istikametine doğru sessizce yaklaştı. Bir ara ses ve gürültüler işitmeye başlayınca, toprağı dinleyerek istikametini tayin etti. Elli metre daha ilerleyen bağrıyanık Mustafa Çavuş, üstündeki tüm bombaları düşman siperlerine fırlattı. Büyük bir baskına uğradığını zanneden düşman, şaşkınlık ve panik içinde kaçmaya başlamıştı. Bu baskından Mustafa Çavuş, düşman mevziinden aldığı iki esir ve on tüfekle birliğine geri dönmüştü.

10'ncü Kafkas Kolordusu'nun 3'ncü Tümen 89'ncü Alay 1'nci Taburu'nda görevli Sivaslı Mustafa Çavuş, ancak bir Türk'ün göze alabileceği bu yürekli davranışından başarıyla döndükten sonra durumdan bölük Komutanını haberdar etmiştir.⁽⁴²⁾

(42) Savaş Menkıbeleri Dergisi; Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Yıgıtlıklar Seri No. 4, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1974, s.11, 12.

MEHMET ONBAŞI

Bütün Osmanlı topraklarının cephe olduğu ve kıyasıya muharebelerin cereyan ettiği Birinci Dünya Harbi yıllarında birçok Türk evladının şehit olduğu Doğu Cephesi'nde bir kahraman asker de Mehmet Onbaşı'dır.

Bu cephede Tatvan civarındaki Karmış Deresi'nin göle ulaştığı bölgede, 1915 yılında Rus kuvvetleriyle yapılan muharebede, üstün düşman kuvvetleri; 51'nci Tümen'in, 7'nci Alayı ile, 2'nci Bölük 3'ncü Takımı'nın cephesine girdiğinden, takım çekilme emri almıştı. Takım komutanı takımının, dolayısıyla diğer birliklerin salimen çekilmesini temin için, Mehmet Onbaşı komutasında iki mangayı mevzide bırakmış ve Mehmet Onbaşı'ya; "takım çekilinceye kadar bulunduğu mevziyi terketmemesini, bir ölüm kalım savunması ile de düşmanın ilerlemesine engel olunmasını" emretmişti. Takım ve bağlı bulunduğu birlikler süratle çekilmeye başlarken, Mehmet Onbaşı da emrindeki iki manga ile düşmanı durdurarak ilerlemesine engel olacaktı.

Mehmet Onbaşı almış olduğu görevin önemini arkadaşlarına açıklayarak kanlarının son damlasını akıtıncaya kadar bulunulan mevziinin savunulmasının gerektiğini onlara emretti.

Mangalar kendilerinden çok üstün düşman kuvvetlerinin şiddetli taarruzlarına karşı birer manga değil de birer alay gibi direniyorlardı. Cephaneleri bitenler, yaralı ve şehit olan arkadaşlarının cephanelerini alarak düşman üzerine amansız ateş baskısını sürdürüyor ve üstün düşmanın bir adım bile ilerlemesine engel oluyorlardı.⁽⁴³⁾

(43) Kahramanlık Destanları; s. 35.

Böylece birliğine istenilen zamanı kazandıran Mehmet Onbaşı, gösterdiği sebat ve kahramanlıkla düşmanı asıl mevziye sokmamış, insanüstü bir güçlü kendini ve takımını feda edencesine savaşarak Türk harp tarihine yeni bir destan eklemiştir.

TOKATLI HASAN ONBAŞI

Birinci Dünya Harbi'nin Doğu Cephesi Muharebeleri oldukça zor şartlar altında geçtiği için menkıbe ve örnek davranışlar yönüyle oldukça zengindir.

Bu menkıbelər denizinden çıkan kahramanlardan birisi de 28'nci Tümen, 82'nci Alay'dan Tokatlı Hasan Onbaşı'dır.

28'nci Tümen birlikleri Erzurum'daki Palandöken Dağı'nın kuzey yamaçlarında mevzide tahkimatla uğraşmaktayken, Onbaşı Hasan, bir Türk subayı ile beş erin, Ruslar tarafından esir edilip götürüldüğünü uzaktan görür. Yanına aldığı üç arkadaşı ile birlikte Rus erlerini pusuya düşüren bu kahraman, girişilen müsademedesirleri kürtardıgı gibi, ayrıca beş Rus erini de esir alarak birliğine getirir.⁽⁴⁴⁾

Muharebe meydanlarında kendilerine verilen görevi kusursuzca tamamlayan ve hatta çoğu kez verilenden daha fazlasını yaparak yeri geldiğinde ve özel durumlarda emir almadan inisiyatifini kullanıp gerekli olanları başaran kahraman Türk askerine canlı bir örnek de işte bu Tokatlı Onbaşı Hasan'dır.

(44) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/8, Kls. 2950, Dos. H. 34, F. 1/159.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSTİKLAL SAVAŞI DÖNEMİ

KURMAY YÜZBAŞI EKREM, KURMAY YÜZBAŞI NEŞET, KURMAY YÜZBAŞI HİLMİ VE KURMAY YÜZBAŞI SEYFETTİN

İnsanlık tarihi birçok ulusun kanı ve canı pahasına yarattığı istiklal savaşlarına sahne olmuştur. Ama bunlar arasında Türk İstiklal Savaşı gibi büyük imkânsızlıklar içinde başarıya ulaşmış olanları enderdir.

Vaktiyle üç kıtaya kök salmış, fakat XX. yüzyıl başlarına doğru çökmekte olan bir imparatorluktan pay almak isteyen çağın güçlü devletlerinin istilacı ordularına karşı, her bölgesini imkânsızlıklar içinde ayrı ayrı savunmak zorunda kalan bir milletin, tarihin ve geçmiş çağların en zor ve en onurlu istiklal savaşını vermek zorunda kalışını doğal karşılamak gerekir.

Bu millî mücadele yalnız dış güçlere karşı verilmeyip, aynı zamanda dışa bağlanmış gruplara, ulusuna rağmen dış devletlerle işbirliği yaparak, “gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde” olanlara karşı verildiğinden, zordan da öte, insanüstü bir çaba ve özveriyi gerektirmiştir.

İşte Türk İstiklal Savaşı bunun için diğer milletlerin istiklal savaşlarından farklı özellikler gösterir.

İşte Türk İstiklal Savaşı bunun için dünyanın ve özellikle doğunun ezilen sömürge durumundaki uluslarına örnek olmuş ve onlara güç vermiştir.

Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde vücut bulan ve tasvir edilen bütün bu “elim ve vahim şartlar” karşısında Türk insanı, “bu ahval ve şerait içinde dahi” birinci vazifesinin Türk İstiklali'ne sahip çıkmak olduğunun idrakiyle ve “muhtaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda mevcut olduğunu” hiçbir zaman hatırdan çıkarmayarak kutsal mücadelesini başarıya ve zafere ulaştırmıştır.

Anadolu, 19 Mayıs 1919'dan sonra yeniden bütünleşmiş; Amasya'da (21/22 Haziran 1919), Erzurum'da (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919), Sivas'ta (4 Eylül - 11 Eylül 1919) ve nihayet Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla (23 Nisan 1920) millî devlet olma yolunda Ay-yıldızlı Bayrak'ı açmış, böylece tüm dünyaya istiklalini koruma konusundaki azmini ve kararlılığını ilan etmiştir.

İstanbul ve saray hem işgal altında, hem de hayatını işgal güçleriyle iç içe sürdürmektedir. Ama İstanbul'da millî bilincini yitirmemiş yüz binlerce insan, yüz binlerce yürek vardır. Bu yürekler; kafalarıyla, bilekleriyle can ve kanlarıyla Ankara'daki Millî Mücadele'ye bağlı kalmışlardır.

İşte bu yüz binlerden bazıları da İstiklal Savaşı'na İstanbul'dan omuz vermiş ve “Felah Grubu” adıyla anılan bir askeri örgüt kurarak, mevki ve hayatlarını tehlikeye atıp, kendilerini yurt hizmetine adanmışlardır. İşte bunlar, diğer Türk evlatlarının da olağanüstü gayretle çalışmalarının ve üstün vatan aşkının bir sembolü olmuşlardır.

Kurmay Yüzbaşı rütbesi ile Ekrem, Neşet, Hilmi ve Seyfettin Beyler ve bunlarla çalışmış adsız kahramanlar, İstanbul ve çevresinde İtilaf Devletleri'nin gözetim ve denetiminde bulunan depolardaki silah, mühimmat, malzeme ve gereçleri ölüm tehlikesini göze alarak Anadolu'ya kaçırmak gibi çok zor bir görevi başarmışlardır. Bu olumlu çaba

ve çalışmaları sonucu; Anadolu Hükümeti'nin o gün için en önemli ihtiyaçlarından olan silah, mühimmat ve malzemenin bir kısmını sağlamışlardır.

Bundan ayrı olarak Felah Grubu; Millî Ordu'nun ihtiyacı olan ve Ankara'ya geçme imkânı bulamayan, çevrede dağılmış olup da Ankara için çok önem arzeden subaylarla teknik ve uzman personelin Anadolu'ya geçişini sağlamıştır. Yine bu grup, padişah taraftarı fesatçıların, gizlice Anadolu'ya sızmalarını önlemiş ve İstanbul'da bulunan fabrikaların çeşitli tezgâhları ile birkaç fabrikanın tümünü Anadolu'ya göndererek uygun görülen yerlerde montajlarının yapılmasını gerçekleştirmiştir.⁽⁴⁵⁾

(45) Türk İstiklal Harbi; c. VII, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 — 2 Kasım 1923). Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, Gnkur, Basımevi, 1975, s.98, 103.

9'NCU KAFKAS ALAYI

İstiklal Savaşı sırasında Ankara Hükümeti, silahlı kuvvetler teşkilî için uğraşırken en önemli dayanağı; Osmanlı ordu teşkilatı içinde olup Mondros Mütarekesi'ne göre silahlarını bırakması gereken, fakat komutanlarının dirayeti ve ileri görüşlülüğü sayesinde, silahlarını ve kuruluşlarını muhafaza eden, Doğu Bölgesi'ndeki askeri birlikler olmuştur.

Doğu'da önceleri Sovyetler'e ve daha sonra da Ermeni saldırılarına karşı başarılı mücadeleler vererek Misakı Millî hudutlarına ulaşıldıktan sonra Ermenilerle yapılan Gümrü (3 Aralık 1920), Sovyetler ile yapılan Moskova (16 Mart 1921) Anlaşmaları ile rahatlayan doğudaki Türk birliklerinin, bir kısmı Yunan ordusuna karşı kullanılmak üzere Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır.

Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Batı Cephesi'ndeki ordu kuruluşuna katılan bu birliklerden birisi de, 5'nci Kafkas Tümeni'dir. 21 Temmuz 1921'de Eskişehir'e yapılan kurtarma taarruzunda görev alan 5'nci Kafkas Tümeni'ne bağlı 9'ncu Kafkas Alayı, düşmana ağır zayıat verdirmiş ve kendisinden çok üstün düşman kuvvetlerine karşı kahramanca savaşarak başarılı olmuştur.

Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'a da katılan 9'ncu Kafkas Alayı'nın sancağı, Millî Mücadele yıllarındaki bu başarılarından dolayı İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir.⁽⁴⁶⁾

(46) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş.No. 7/5008, Dol. 91, Göz 1, Dos. 10/A, F. 1/21, 1/24.

8'NCİ KAFKAS ALAYI

Ankara Hükümeti'nce düzenli ordu teşkili için Batı Cephesi'ne alınan ve İstiklal Savaşı'na bu cephede de katılan bir diğer alay da, 3'ncü Kafkas Tümeni'nin 8'nci Piyade Alayı'dır.

Sakarya Meydan Muharebesi sırasında ve Sakarya Nehri boyunca yapılan ölüm kalım mücadelesi günlerinde, 25 Ağustos 1921'de Türk kuvvetlerini yararak Nallı İstasyonu istikametinde ilerleyen Yunan harekâtını durdurmak görevi 3'ncü Kafkas Tümeni'ne bağlı 8'nci Piyade Alayı'na verilmiştir.

Çok üstün sayıda personel ve atış gücüne sahip düşman kuvvetleri ile yapılan muharebede, düşmanın taarruzunu durdurmak için süngü süngüye ve boğaz boğaza yapılan amansız mücadele sırasında 8'nci Piyade Alayı'nın gösterdiği üstün başarı sonucunda, Yunan birlikleri perişan bir şekilde geri çekilmeye mecbur edilmiştir.⁽⁴⁷⁾

28 Ağustos 1921'e kadar devam eden ve düşmanın Türk hatlarında açtığı gediği kapatarak düşmanı durdurma görevini yüklenen 8'nci Kafkas Piyade Alayı'nın bu başarısı Sakarya'da bir dönüm noktası olmuştur.

70'NCİ ALAY

Bir ülkeyi baştan başa savaş rüzgârları kaplarsa ve bu rüzgârlar birbiri ardından acımasızca esmeye devam ederse, o ülkenin çocukları da cepheden cepheye koşmak zorunda kalırlar.

1912'deki Balkan Harbi'ne katılan 24'ncü Tümen'e bağlı 70'nci Alay, İşkodra Savunması'nda kahramanlıklar gösterip, Bardanyol Tepesi sırtlarındaki zorlu mücadeleleri gerçekleştirmiş olduğundan 1913 yılında bu alaya "Bardanyol Alayı" denilmiştir.

Daha sonraki yıllarda ülkesini savunmak için anavatan toprağını işgal eden düşmana karşı 70'nci Alay, bu kez 11'nci Tümen'e bağlı olarak Anadolu'ya geçirilmiş ve yeniden teşkil edilmiştir.

11'nci Tümen'in 70'nci Alayı bu sefer de, Birinci İnönü Muharebesi'nde İnönü Mevzii'nde Karaağaç Köyü'nün 2.5 km. doğusundaki tepeyi başarılı bir şekilde savunmuştur. İnatçı savunması ve kahramanlığı sayesinde savunduğu bu tepeye bu kez de bu kahraman alayın adı olan "Bardanyol Tepesi" denmiştir.

30-31 Ağustos 1922 tarihindeki son taarruzda da görev alan 70'nci Alay, yine üzerine düşen görevi ve hatta daha fazlasını yaparak saat 11.00'de Adatepe'yi zaptetmiştir.⁽⁴⁸⁾

Sancağı madalyalı seçkin bir Türk alayı olan 70'nci Alay bugün mazesindeki kahramanlıklar madalyası ile haklı olarak ne kadar övünse azdır.

(47) ATASE Arşivi; Arş. No. 7/5007, Dol. 91, Göz 1, Dos. 9, F. 1/9.

(48) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/230, Dol. 59, Göz 11, Dos. 1, F. 1/25.

ALBAY REŞAT

Tarihi, insanlık tarihi ile başlayan yüce Türk Milletinin askeri başarılarının sınır tanımazlığına örneklerin bu kadar çok olduğu bir ortamda, kahramanlık örneklerinin seçimi de elbette zor olacaktır.

Ordular seviyesindeki başarılarından tutun da, en küçük rütbesiz erine kadar, her seviyede ve her şahsı ile destanlar yaratan bir milletin tarihinden, doğaldır ki her yaştan vatan evladı destan yaratacak niteliktedir.

Bu destanların yaratılma şartlarını ve destan yaratanları bugünkü değer yargıları ile değerlendirmek, bizi gerçek doğrulara bazen götürmeyebilir. Olaylar ve kahramanlıklar o günün şartları ve değer yargıları ile değerlendirilirse, kahramanlığın ve kahramanların gerçek boyutları daha sağlıklı biçimde ortaya çıkar.

Böyle bir değişik değerlendirmeye örnek olarak 57'nci Tümen Komutanı Albay Reşat'ın İstiklal Savaşı sırasındaki durumunu verebiliriz.

Büyük Taarruz'da 57'nci Tümen'e, hedef olarak, bir yıldan beri düşman tarafından çok kuvvetli olarak tahkim edilmiş olan Kızıldağ, Çiğiltepe ve Kızlar Yaylası gibi birbirinden sarp üç bölge verilmişti. 57'nci Tümen yaptığı taarruzla ilk hedef olan Kızıldağ'ı ele geçirmesine rağmen, düşman tarafından çok iyi savunulan Çiğiltepe'yi bir türlü zaptedememişti. Tümen Komutanı Albay Reşat en ileri hatlardaki erlerle birlikte düşmana karşı çarpışarak erlerin moralini düzeltiyor; fakat tümenin taarruz temposu gittikçe yavaşlıyordu.

Biraz sonra telefonla Başkomutan Atatürk'ün emri gelmişti. Emirde; "Reşat Bey, tümeninizin harekâtı yavaşladı. Bütün cephe durumu-

na tesir ediyorsunuz" deniliyordu. Bunun üzerine verilen zayıflara bakılmaksızın tümence taarruz defalarca tekrarlandı. Albay Reşat son taarruzundan evvel emir subayı ile; "paşaya söyleyiniz, Çiğiltepe yarım saate kadar alınacaktır, müsterih olsunlar" haberini gönderdi. Muharebe tekrar şiddetlendi. Düşman karşı taarruzlarla bu taarruzu da sonuçsuz bıraktı. Yarım saat dolduğu halde Çiğiltepe hâlâ ele geçirilmemişti.

Bunun üzerine Albay Reşat bir kâğıda bir şeyler yazarak emir subayına verdi. Bu vedanamede; "verdiğim sözü yerine getiremedim artık yaşayamam" kelimeleri yazılıydı. Albay Reşat hemen oracıkta tabancasıyla hayatına son vermişti.

Komutanlarını bu tepenin alınamayışından dolayı yitirdiklerini işiten tümen personeli, duyduğu teessürle coştı ve heyecanlandı. Albay Reşat'ın ölümünden yarım saat sonra Çiğiltepe ele geçirildi. Verilen söz yerine getirilmiş başarı sağlanmış, ama verilen sürede olmadığından askerî onur, realiteden ağır basmış, Albay Reşat zaferi görememişti.⁽⁴⁹⁾

(49) Kahramanlık Günleri I, Türk Kahramanlığı; s. 132, 133.

YARBAY NAZIM

Batı Cephesi'nde Yunan taarruzu devam ederken, planlanan bir uyarılama ile Yunanlılar 10 Temmuz 1921'de 5 tümenle cepheden, 6 tümenle de güney kanadından, Döğer-Seyitgazi istikametinde taarruza geçmişlerdi. Türk kuvvetlerinin bütün fedakârlıklarına rağmen düşmanı İnönü mevzilerinde tutması imkânsız bir durum almıştı. Daha fazla asker ve malzeme kaybetmemek için kuvvetlerimizin Sakarya hattına çekilmesine başkomutanlıkça karar verildi.

Bu sırada 4'ncü Tümen, artçı olarak kalacak ve diğer tümenlerin muntazam çekilebilmeleri için onlara zaman kazandıracaktı. Fakat düşman, 4'ncü Tümen'i ortadan silip atmak için en aşağı üç misli kuvvetle taarruz ediyor, kanlı hücumlarını saatten saate şiddetlendiriyordu.

14 Temmuz sabahı savaşlar şiddetini büsbütün artırmıştı. 4'ncü Tümen'in birlikleri yavaş yavaş eriyor, fakat tümenin inatçı mukavemetini kırmak mümkün olamıyordu. 4'ncü Tümen Komutanı Yarbay Nazım oradan oraya koşuyor, bozulan her birliği kuvvetlendirerek tekrar savunmaya katılmalarını sağlıyordu. Zaman zaman da şehit olan birlik komutanlarının yerine geçerek karşı taarruzlarda bulunuyordu. Düşman nihayet 15 Temmuz'da 4'ncü Tümen Karargâhı'nın bulunduğu Nahşçal Tepesi'ne kadar girmeye muvaffak olmuştu. Artık dayanmaya imkân kalmamıştı. Teslim olmayı aklına bile getirmeyen Yarbay Nazım, yeni çareler arıyor; düşman selini durdurmaya ve biraz daha vakit kazanmaya çalışıyordu. Halbuki 4'ncü Tümen üzerine düşen görevi fazlasıyla yapmış ve Türk Ordusu'nun asıl kuvvetlerine gereken zamanı kazandırmıştı. Muharebe öğleye doğru kanlı bir boğuşma halini almıştı. Bir bölük komutanı, eriyeye eriyeye bir mangaya düşmüş bölüğü-

nün başında mücadele ediyor, bir takım komutanı askerlerle beraber aynı mangada dövüşüyordu. İşte bu sıralarda Yarbay Nazım göğsüne isabet eden bir kurşunla ağır şekilde yaralandı. Kendisini kurtarmak ve geriye götürmek için koşan yaveri de aynı akıbete uğradı. Yarbay Nazım kendini geriye götürmek için koşanlara, bir eliyle kanayan göğsünü tutarak;

“— Bırakın beni, olan oldu. Siz derhal cephe kumandanına vaziyeti haber verin, birliklerin yaralandığından haberi olmasın, henüz bir şey yok, hafif bir yara” diye sesleniyordu.

Sonra bir ikinci ve üçüncü kurşun Yarbay Nazım'ı kanlar içinde yere serdi.

16 Temmuz 1921 günü kumanda ettiği tümenin başında şehit olan Yarbay Nazım Bey'in rütbesi Büyük Millet Meclisi'nin 138 nolu kararı⁽⁵⁰⁾ ile amiralaylığa yükseltilmiştir.

(50) TBMM Kavanin Mecmuası (1336-1339); c. I, S. 445.

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 6/5482, Kls, 1209, Dos. 18-6, F. 1, 2, 3.

**YÜZBAŞI FAHRİ, YÜZBAŞI ALİ RIZA VE
ÜSTEĞMEN MEHMET FEHMİ**

**“Dövüşüyorduk, Üç Şehitlerimiz de,
Zorluyordu derya gibi düşman,
Attığın boşa gitmiyordu,
Lüzumsuzdu nişan.”⁽⁵¹⁾**

İkinci İnönü Muharebesi'nde 1'nci Tümen'in 3'ncü Alayı Metristepe-Kanlısirt-Üç Şehitler Tepeleri'ni savunuyordu. 3'ncü Alay Ankara'da alalecele teşkil edilerek cepheye gönderilmiş, 26/27 Mart 1921 gecesi mevziye sokulmuştu. 28 Mart 1921 günü düşmanın üç piyade alayı yoğun bir topçu ateşi desteğinde taarruza başladı. Önce Kanlısirt, daha sonra da Üç Şehitler Tepesi düşmanın eline geçti. Alay komutanı ihtiyatta bulundurduğu 3'ncü Taburu'nu 5'nci Bölük ile takviye ederek henüz Üç Şehitler adını almamış olan bu adsız tepeye karşı taarruza geçirdi. Bu taarruz hiçbir taraftan ateşle desteklenmemekte, buna rağmen karşı taarruz başarı ile ilerlemekteydi. Birlikler hücum mesafesine yanaştılar; fakat erlerin hiçbirinde süngü yoktu, dipçikle hücumla geçildi. 9'ncü Bölük Komutanı Yüzbaşı Fahri, 10'ncü Bölük Komutanı Üsteğmen Mehmet Fehmi ellerinde tabancaları ile ileriye atılınca, bütün erler tereddüt etmeden onları izlediler. Üsteğmen Fehmi henüz beş on adım atmadan şehit oldu.

(51) Dağlarca, Fazıl Hüsnü; Üç Şehitler Destanı, Ankara, 1921, s. 33.

**“Hiçbir silah yoktu ellerinden başka, boğuşuyordu,
Çevrilmişti bir süngü çemberi ile gide gide,
Nihayet devrildi beş yarayla birden,
Vuruldu alından,
Birinci mülazım Fehmi Bey.”**

Elinde hiçbir silahı kalmayan Yüzbaşı Fahri de bir düşman süngüsü ile şehit edildi.

**“En önde koşuyordu Yüzbaşı Fahri Bey,
Kaputu omuzunda, tabancası elinde,
Tepe kadar sessiz, tepe kadar kocaman,
Tepe olmak emelinde,
Pos bıyıklı, hilâl kaşlı Yüzbaşı,
Al kan etmiş dağı taşı.”**

Bir gün içinde tepeye üçüncü taarruz yapılıyor, taarruzlarla tepe bir Türk kuvvetlerine, bir düşman kuvvetlerine geçiyordu. Üçüncü taarruz sonucunda tepe kesin olarak taburun eline geçti. Fakat bu taarruzda da 2'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Ali Rıza şehit oldu.

**“Bir günde devrilen üçüncü subayımız bu,
Hey tepe, tevekkeli boynun üç büklüm,
Vuruldu göğsünden Ali Rıza Bey,
Yüzbaşım vardın mı yüzbaşılara,
Selam söyle unutmadık, buradayız.”**

Bu olaydan sonra tepe altı kez el değiştirdi. Daha önce isimsiz olan bu tepeye buradaki bu üç şehit subaydan dolayı “Üç Şehitler Tepesi” adı verilmiştir.⁽⁵²⁾

(52) Kahramanlık Günleri 3, Türk Kahramanlığı; s. 270, 271.

YÜZBAŞI İLHAMİ

Savaşın, komutanlarla erleri, bunun yanı sıra kendi aralarında komutanları da bir bütün haline getirdiğine en çarpıcı örnek, hiç kuşkusuz Türk İstiklal Savaşı'dır.

Rütbe farkı gözetmeksizin kahramanlık ve fedakârlık göstererek amaca ulaşmada yarış halinde olan Türk ordusunun personelinden bir diğer örnek de Yüzbaşı İlhami'dir.

İkinci İnönü Muharebesi'nde Gündüzbey mevkiini işgal eden 3'ncü Alay, muharebenin başından sonuna kadar altı gün düşmana karşı direnmmişti. Bu alaydan cephede sekiz bölük komutanı bulunuyordu. Bunlardan altısı şehit olmuş, geriye kalan iki bölük komutanından 5'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı İlhami, 30 Mart 1921'de muharebenin en şiddetli anında yaralandığında; "Ya burada ölecek ya da bölüğün zaferini göreceğim" diyerek, geriye gitmemiş ve arzu ettiği zaferi görmüştü.

Zafer uğruna ölüme meydan okuyuşa bundan daha güzel bir örnek olmasa gerektir. Askerlik sanatının hiç kuşkusuz en güzel yanı; alınan görevin her ne pahasına olursa olsun yerine getirilmesidir.

Gündüzbey sırtlarında savunduğu mevzii sonuna kadar başarı ile koruyan ve yaralı olduğu halde bölüğünün zaferini görmek için komutayı bırakmayan Yüzbaşı İlhami'nin bu başarısı, kahramanlığı ve fedakârlığının taltifi için, 1'nci Tümen Komutanlığı'na, Garp Cephesi Komutanlığı'na teklif yapılmıştır. Birinci İnönü Zaferi üzerine Eskişehir halkının Garp Cephesi Komutanı'na hediye ettiği Arap kırağını, cephe komutanı Albay İsmet Bey bu subaya hediye ederek onu muharebe şartlarının imkânsızlıklarına rağmen en iyi bir şekilde onurlandırmıştır.⁽⁵³⁾

(53) Kahramanlık Destanları; s. 91, 92.

YÜZBAŞI İSMAİL ZÜHTÜ

Büyük bir destan yaratılırken, bu destan içinde ayrı ayrı yeni destanlar yaratan kahramanları birbirinden ayırt etmeye aslında gerek yoktur. Ama Türk milletinin varlığını ve ebediyete kadar özgürce yaşamasını sağlamak için canlarını seve seve veren bu yiğit insanları birer birer ele almak, onları kitap sayfalarında ebedileştirmek de zorunlu bir görevdir.

İstiklal Savaşı sırasında 61'nci Tümen Sahra Topçu Alayı'nın 1'nci Batarya Komutanı Yüzbaşı İsmail Zühtü, 26 ve 27 Mart 1921 günleri düşmana tesirli atışlar yaptıktan sonra, 28'nci günü Kanlısirt'ı bataryası ile şiddetli ateş altında tutmakta idi. Teketepe zirvesine düşmanın çıktığını haber alması üzerine, Kırmızısirt'in güney yamaçlarından Teketepe'yi ateş altına almak üzere, Grup Komutanlığı'nın emri ile Yüzbaşı İsmail Zühtü mevzi değiştirirken gideceği yolun düşman tarafından işgal edilerek kapandığını görmüştür. Düşman piyade ateşi altında cesaretini kaybetmeyerek, kendi kararı ile bataryayı, düşman eline bırakmamak için meyilli sırtlardan, alçak dere yatağına indirmiş, bu sefer dere içinde de ateş aldığından ormanın içine girmek istemiştir. O anda topların ateş altında yukarı çıkarılamayacağını anlamış ve yalnız askerlerin ve hayvanların kurtarılmasına karar vererek bunları büyük bir tehlikeden kurtarmıştır.

Toplarını düşmana bırakmamak ve onları geri getirmek için gecenin karanlığında asker ve subaylarını alarak köylülerden ve diğer bataryalardan mandalar toplayarak, düşmanın pek yakınında kalan toplarını kurtarmış ve yine topları 29 Mart 1921 sabahı atışa hazırlayarak, cesaret ve ustalığını göstermişti. 31 Mart 1921 günü Kanlıtepe'de düşmanın geri çekildiğini görünce bataryası ile hemen Kanlıtepe'ye mevzi

değiştirerek, kaçan düşmanı topa tutmak suretiyle istikametlerini değiştirmiş ve Ziva Deresi'ne sıkışan bir düşman taburunu imha etmiştir.

Yine aynı muharebeler sırasında kahramanlığına kahramanlık kazanan Yüzbaşı İsmail Zühtü, 30 Temmuz 1921 günü Almacık Deresi'nde toplanan düşmanı görünce toplarını hemen açığa çıkararak şiddetli bir ateşe başlamış ve diğer bataryaların da açığa çıkarak ateş etmelerini sağlamıştır. Yüzbaşı İsmail Zühtü bu hareketiyle düşmanın fazlaca kayıp vermesine neden olmuştur.⁽⁵⁴⁾

TEĞMEN ŞAHİN

Fransızların Antep (Gaziantep) istikametinde ilerleyen kuvvetlerine engel olmak üzere Kilis yolu üzerine gönderilen Teğmen Şahin, kısa bir zamanda Lohan, Gürüm, Melek, Karasakal, Kehriz, Mezraa, Ulumasera ve civarı köylerinden gönüllüler toplayarak 100 kişilik bir kuvvet oluşturmuş ve bu küçük millî kuvvetle Kızılburun, Kertil mev-kilerini tahkim ederek Fransız işgal komutanlarına Antep ve Kilis'in tahliyesi için notalar yazmıştır.

3 Şubat 1920'de bir Fransız kıtasını Kilis civarında mağlup ederek geri çekilmeye mecbur bırakan Teğmen Şahin, Antep-Kilis telgraf hattını da tahrip etmiş, bu olaylar halkın morali üzerinde olumlu yönden büyük bir tesir bırakmıştır. 18 Şubat 1920'de tekrar Kilis'ten Antep'e gelmek üzere yola çıkan bir Fransız kıtasını mağlup eden Şahin'in birliği, bu kıtayı Kilis'e geri çekilmeye zorlamış; bu mağlubiyetlere fena halde sinirlenen Kilis İşgal Kuvvetleri Komutanı, Fransız Kıta Komutanını tevkif ettirmiştir. Bu olaydan sonra 25 Mart 1920'de Yarbay Andrèa komutasında Antep'e girmek isteyen 800 piyade, 200 süvari, bir batarya top, 16 ağır makineli tüfekle donatılmış bir kuvvet yola çıkmıştı.

Teğmen Şahin çevresinde kalan ancak 50 kişiden oluşan bir milis kuvvetiyle bu muazzam düşman kıtasına karşı dört gün boyunca sabahdan akşama kadar muharebe etmiş ve düşmana birçok zayıat ver-dirmişti.⁽⁵⁵⁾ Fransız kıtası, 10 saatlik mesafeyi ancak dört günde katedebilirken, dördüncü gün öğleye kadar yine düşmanla boğaz boğaza ve üzerlerinde son mermi kalıncaya kadar mücadele eden Teğ-

(54) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/218, Dol. 72, Gör. 2, Dos. 261, F.1/178, 1/179.

(55) Kahramanlık Destanları, s. 89, 90.

men Şahin ile arkadaşları, nihayet Ulumasera Köprüsü üzerinde, düşman süngüsü ile şehit edilmişlerdir.

“Düşman benim cesedimi çiğnemedikçe şehre giremez” diyen Teğmen Şahin’in yanında kalan 17 kişi ile beraber ancak şehit olmasından sonra Andrèa kuvvetleri Antep’e girmeyi başarabilmiştir.

YÜZBAŞI AHMET ŞÜKRÜ

İstiklal Savaşı’nda kutsal vatan toprağını kanı ile sulayan Türk evlatlarından biri de Yüzbaşı Ahmet Şükrü’dür.

12’nci Tümen’in 36’ncı Alay 3’ncü Tabur 9’ncü Bölük Komutanı Yüzbaşı Şükrü görevine bağlı, çalışkan ve bilgili bir subaydı. Onun bu özellikleri üstleri ve arkadaşları tarafından takdir ediliyordu. Büyük harpte birçok cephelerde muharebelere girmiş, esir olmuş, birçok felaketler görmüş ve bu felaketlerden birçok dersler almıştı. O, en ümitsiz, en buhranlı zamanlarda bile hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmamıştı.

36’ncı Alay 26/27 Ağustos 1922 gecesi Afyon Cephesi’nde Büyükkalecik Köyü kuzeyinde bulunan Kurtkaya Tepesi’ne hücum edecekti. Yüzbaşı Şükrü bölüğü ile en ileride askerlerine hem hedefi gösteriyor hem de cesaret verici sözler söylüyordu ve bu metin hareketleriyle de onlara örnek olmaya çalışıyordu. Düşmanın cehennemi andıran ateşleri altında o da tel örgüleri kestirdi ve yine en önde olarak bölüğü ile Kurtkaya müstahkem mevziine hücum ederek orayı ele geçirdi. Büyük sükûnet ve kararlılık ile bölüğünü sevk ve idare etmesi sırasında gösterdiği yiğitliği bu başarıya sebep olmuştu.

29/30 Ağustos gecesi ise 36’ncı Alay, Afyonkarahisar’a bağlı Bolvadin’in güneyinde bulunan Çal Köyü’nün batısındaki sırtlara taarruz için görevlendirilmişti. Düşman, ordumuzun hücum ve takipleri neticesinde perişan ve karmakarışık bir halde Çal Köyü civarına çekilerek toplanmıştı. Bu bölgede tekrar yapılan taarruzda, düşmanla çok yakın mesafeden ani bir müsademe oldu. 36’ncı Alay şiddetli bir düşman ateşi ile karşılaştı. Yüzbaşı Şükrü düşmanın bu baskın ateşinde de soğuk-

kanlılığını kaybetmeyerek bölümünde düzeni muhafaza etmiş; ancak kar-
nına isabet eden bir mermi ile ağırca yaralanarak hastaneye gönderilmiş
ve orada şehit olmuştur.⁽⁵⁶⁾

YÜZBAŞI SAMİ, ÜSTEĞMEN HAMZA VE BÖLÜK PERSONELİ

Kafkas 9'ncu Alay 3'ncü Tabur 9'ncu Bölük Komutanı Yüzbaşı
Sami ve 10'ncu Bölük Komutan Vekili Üsteğmen Hamza, bölükleriyle
26 Ağustos 1922'de Afyon'un doğusunda bulunan Kaleciksisvrisi'ne
taarruz için görevlendirilmişlerdir.

Her ikisi de büyük bir cesaretle askerlerinin önünde, onları en iyi
şekilde sevk ve idare edip, yoğun düşman ateşine aldırmadan, düşman
siperlerine doğru hücum ederek, birkaç sıçrayışta telörgülere yaklaşı-
lar. Bu sırada cehennemi bir top, tüfek ve makineli tüfek ateşi altında
bir an duraklamış olan askerlerine örnek olmak için her iki bölük ko-
mutanı da elleri ile telörgü kazıklarını sökmeye başlarlar. Telörgülerin
bir kısmını da süngüleriyle kesmeyi ve kesilmeyen telörgülerin üze-
rinden tüfeklerine dayanarak atlamalarını askerlerine öğüt vererek, kırk
beş dakika gibi az bir zamanda düşman siperlerine girip düşmanı sün-
güden geçirirler. Tepenin en yüksek yerine dikilmiş olan "haçı" par-
çalayarak "Ezanı Muhammedi" sedaları arasında alsancağımızı hacın
yerine dikerler. Süngülerimizden kurtulup kaçmaya çalışan düşmanın
geri kalan kısmını takip ederek hepsini yok etmeyi başarırlar.

Masum Türk halkının ve yurdu haksızca işgal edilmiş olan Türk
milletinin bu muharebe esnasında öcünü almak suretiyle kendilerinden
sayıca on misli çok olan düşmana karşı gösterdikleri kahramanlıklarla
Türk tarihinin altın yapraklarına adları yazılanlar bölük komutanları
ile birlikte şunlardır:

10'ncu Bölük Başçavuşu Hilmi,
10'ncu Bölük Çavuşu Hasan,

(56) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/218, Dol. 72. Göz 2, Dos. 261, F.
1/185.

10'ncu Bölük Onbaşı Ahmet,
10'ncu Bölük Neferi Hüseyin,
10'ncu Bölük Neferi İbrahim,
9'ncu Bölük Onbaşı Durmuş,
9'ncu Bölük Başçavuş Muavini Hasan,
9'ncu Bölük Onbaşı Ahmet,
9'ncu Bölük Neferi Abdülkadir,
9'ncu Bölük Neferi Nuri,
9'ncu Bölük Neferi Hasan,
9'ncu Bölük Neferi Ali.⁽⁵⁷⁾

YÜZBAŞI AGÂH

36'ncı Alay, 1920 yılında Sarıkamış ile Horasan arasındaki Zivin Mintıkası'nda Ermenilere karşı hududu bekliyordu. Ermenilerin Ardahan-Erzurum arasında Kosor Mintıkası'na baskınlar yaptıkları ve yerli halktan birçoklarını şehit edip mallarını yağma ettikleri haber alındı. Bu vaziyet karşısında oradaki Türklere yardım etmek ve onları bu zalimlerin ellerinden kurtarmak gerekiyordu. Bunun için gönüllü arandı. 12'nci Tümen'in 36'ncı Alay, 2'nci Tabur 6'ncı Bölük Komutanı Yüzbaşı Agâh derhal bu vazifeye talip oldu ve sivil kıyafetine soktuğu 75 kadar seçme askerleriyle Ermenilerin yaptığı mezalimi durdurdu. Sonra müfrezesi ile Sarıkamış, Kars arasında bulunan Novoselim Mintıkası'na kadar gitti. Ermenilere yapmış olduğu tesirle huduttaki karakolları geri aldırttı. Vazifesini başarıyla bitirdikten sonra geri döndü. Ermeniler bu baskının tesiri altında iki hafta, daha önce ellerinde bulunan hudut karakollarını işgal edemediler.

Doğu Cephesi'ndeki düşman temizlenip de sorunlar halledildikten sonra bu bölgedeki birlikler Batı Cephesi'ne intikal ettirilmiştir.

36'ncı Alay da 1921 yılında Garp Cephesi kuruluşuna girmiş ve Eskişehir-Afyon hattında bulunan Yunan kıtaları karşısında görev almıştı. Yüzbaşı Agâh, Yunanlıların Anadolu'da Türk ırkına yaptıkları ihanet karşısında, diğer bütün Türk evlatları gibi bu ihaneti ödetmeye yemin etti.

Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı Susuz Bölgesi'nde yapılacak baskına yine Yüzbaşı Agâh gönüllü olarak talip oldu. Bir gece seçme 35 erle düşman hattına yanaştı. Telörgü manialarını kesti. Düşman hatlarına sızdı. Susuz Boğazı'nın içinde bulunan düşman ordugâhına bas-

(57) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/218, Dol. 59, Göz 11, Dos. 10, F. 1/8, 1/9.

kın yaptı. Onlara büyük kayıplar verdirdi. Bununla yetinmeyip bazı er ve çavuşlarını da esir aldı. Yüzbaşı Agâh'ın yaptığı baskın o derece maharetli ve cesurane yapılmıştı ki, bu baskınla düşmanın gözü yıldı- rılmış, haddi bildirilmişti.

Türk ordusunda görev alan diğer komutanlar gibi Yüzbaşı Agâh da yurt için görevden göreve ve bu arada başarıdan başarıya koşmuş- tur. 26 Ağustos 1922 günü Afyonkarahisar Taarruzu'nda, 36'ncı Alay'a Büyükkalecik Köyü kuzeyinde bulunan Kurtkaya Tepesi ve gerilerine taarruz görevi verilmişti. Yüzbaşı Agâh'ın mensup olduğu tabur topçu ateşi altında dik yamaçlardan incek ve ondan sonra taarruzunu yap- caktı. Yüzbaşı, bölüğünü sırtın gerisinde hazırladıktan sonra iki takı- mını tek kola sokarak tepeye hücum etmelerini emretti. Takımlar harekete başlarken O, yamaçta düşman topçu ateşi altında bir cesaret heykeli gibi durmuş, takımlarının hareketini izlemiş ve hedeflerini, is- tikametlerini şaşırان erlerinin yanına giderek, onları doğru istikamete sevketmişti. Yüzbaşı Agâh düşman mermilerinden korkmamış, fakat mermilerin tesirinden hem askerlerini korumuş ve hem de güzel söz- lerle onlara cesaret telkin etmişti. Bu yüksek bir kahramanlık örneği idi.

Fakat Kurtkaya, düşman tarafından güçlü bir şekilde tahkim edil- miş olduğu için henüz düşmemişti.

26/27 Ağustos 1922 gecesi tanyeri ağırırken düşmana yeniden hü- cum edilecekti. Oysaki 26 Ağustos günü yapılan harekâta üstün gayret gösterip yorulmasından dolayı yüzbaşının bölüğü ihtiyata alınmıştı. Yüzbaşı Agâh düşmana taarruz haberini alır almaz kendisinin bu şe- reften mahrum edilmemesini ve ilk hatta gönderilmesini ısrarla rica et- ti. Arzusu istenmeyerek kabul edildi. Bu izni alan Yüzbaşı Agâh, bölüğünü karanlıkta düşmana yanaştırırken, kalçasından ağır surette ya- ralandı. Bu yarayı alan ve fazla kan kaybeden Yüzbaşı Agâh, bölük Başçavuşu Mustafaoglu Ali'yi yanına çağır- dı. Bu ağır vaziyetteyken düşmanın telörgüsünün kesilmesini emretti. Telörgülerini kestirdikten ve engelleri ortadan kaldırdıktan sonra düşmanın Kurtkaya Müstahkem

Mevkii'ne bölüğü ile beraber girdi. Bölük başçavuşun öldürdüğü bir Yunan erinden elde edilen bir bomba tüfeği ile taarruz sonunda tepe- nin ele geçirildiği müjdelenmek üzere, işaret verildi. Yüzbaşı Agâh bö- lüğüne, siperleri terkeden düşmanı esir ve imha etmek üzere takip emrini verdi. Yaralı olduğu halde bölüğünü sevk ve idare eden Yüzbaşı Agâh bu esnada başına isabet eden ikinci bir mermi yarasıyla şehit oldu.⁽⁵⁸⁾

(58) ATASE Arşivi; Arş.No. 1/218, Dol. 72, Göz 2, Dos. 261, F. 1/181, 1/184.

TEĞMEN (YÜZBAŞI) GAZİ REFİK

İstiklal Savaşı'nın en kritik ve can alıcı mücadeleleri hiç kuşkusuzdur ki Sakarya Meydan Muharebesi'nde cereyan etmiştir.

Düşman Ankara'ya kadar gelip, Ankara'daki Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni ortadan kaldırmak ve binlerce yıllık boş bir düş olan hayallerini gerçekleştirmek için bütün imkânlarını seferber etmişti.

Düşmanın bütün gücüyle yüklenmesi karşısında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, bir askeri deha örneği, göstererek; "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır" emrini verip; ordusunu Sakarya'nın batısına kadar çekmiş ve düşmanı; "vatanın harimi ismetinde boğmak" istemiştir.

Düşmanı vatanın harimi ismetinde boğmak için başkomutanın emrini gözünü kırpmadan yerine getiren bir diğer kahraman da Teğmen Ahmet Refik'tir.

Teğmen Ahmet Refik, 23'ncü Tümen Hücum Taburu 1'nci Bölük komutanı olarak, Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmış ve 30 Ağustos 1921 günü saat 11.00 sıralarında Polatlı civarında Tırnaksız Köyü ve Beştepeler Mevkii'nde 38 kişilik bölüğü ile şiddetli ateş altında yılmadan savaşmıştır. Bu esnada bir top mermisinin patlamasıyla ayaklarını kaybedince, yaralı olarak Ankara Merkez Hastanesi'ne gönderilmiştir.

1 Şubat 1922 günü Merkez Hastanesi'ni ziyaret eden Savunma Bakanı Kâzım Paşa (Özalp), Gazi Teğmen Ahmet Refik ile tanışmış ve

daha sonra TBMM'nin 154'ncü toplantısında Teğmen Ahmet Refik'in rütbesi yüzbaşılığa çıkarılmış ve kendisi 'İstiklal Madalyası' ile taltif edilmiştir.⁽⁵⁹⁾

(59) Tuzlu, M.Naci; Piyade Yüzbaşı Gazi Ahmet Refik Tuzlu (Piyade 333-77 Dersaadet) ve İstiklal Madalyası.

TEĞMEN MUSTAFA

“Toprakta kan olursa,
Uğruna can olursa,
Canlar kurban olmaz mı,
Adı vatan olursa”

İstiklal Savaşı, Anadolu toprağı uğruna can verenlerin sanki yarış halinde olduğu bir kutsal savaştır.

1921 yılı Temmuz’unda Altınbaş civarında vuku bulan muharebelerde Acielma Baskın Müfrezesi Komutanlığı’na tayin edilen 9’ncu Tümen’in, 27’nci Alay’ından Teğmen Mustafa, Acielma’da düşman mevziine baskın yaparak, altmış kadar düşman erini öldürdükten biraz sonra şehit olmuştur.

Vatan uğruna ölmek ve şehitlik mertebesine yükselmek, İstiklal Savaşı’ndaki her Türk’ün ideali olduğundan, bu tür bir ölüm ve şehadet normaldir; ama bu şehitlikte özel bir yan vardır. Bu da düşmanın bile takdirini toplamak, saygısını kazanmaktır. Türk tarihinde ilk olmamakla beraber, Teğmen Mustafa’nın naaşına düşmanın bile ilgi göstermesi ilginç ve ilginç olduğu kadar seçkin bir olaydır.

Teğmen Mustafa’nın bu kahramanlığına hayran olan Yunan komutanı O’nun tabutunu çiçeklerle donatarak yaptırdığı cenaze töreninden sonra, Teğmen Mustafa’nın mübarek naaşını Acielma Köyü İmamı’na teslim etmiştir.⁽⁶⁰⁾

TEĞMEN ÖMER LÜTFİ

Üç Şehitler Tepesi’nin alınışından sonra yine o bölgede Karaağaç Köyü yakınlarında 30 Mart 1921 günü ayrı bir kahraman, ayrı bir kahramanlık örneği veriyordu.

İstiklal Savaşı’nın başında beline henüz kılıç kuşanan genç teğmenlerden Ömer Lütfi, rütbesinden ve gençliğinden beklenmeyen bir olgunluk ve dayanma gücü gösteriyor, ülkesi ve ülkesinin insanı için canını feda etmekten çekinmiyordu.

Teğmen Ömer Lütfi, ikinci İnönü Muharebeleri esnasında düşmanın eline geçmiş olan Kavalca Köyü ve bunun kuzeyinde bulunan sırtlardaki Çamlı Tepe’yi işgal etmek için emir almıştı. Bölüğüne verilen taarruz şeridi içinde, avcı hattı ile düşman topçu ateşi altında süratle ilerleyen Teğmen Ömer Lütfi, düşmanı bozguna uğratıp onları Karaağaç Köyü’ne kadar sürmüştü. Ömer Lütfi ve bölüğü Karaağaç Köyü’ne girdiği zaman düşmanla boğaz boğaza gelmiş ve aralarındaki kanlı bir boğuşmadan sonra yaralanan Ömer Lütfi, sağ kalan erleri ile birlikte düşmana esir düşmüştü.

Aynı gün Karaağaç Köyü’ne giren ve düşmanı buradan sürüp atan diğer bir bölüğümüz, Teğmen Ömer Lütfi’yi bir çam ağacında çarmıha gerilmiş ve üzerine gaz dökülmüş olarak bulmuştu. Sıkı bir sorguya çekilen fakat ağzından bir kelime bile alınamayan Ömer Lütfi, yakılmak suretiyle öldürölmek istenmişti. Yaraları sarıldıktan ve tedavi edildikten sonra eski alayına dönen bu kahraman, 1’nci bölük ko-

(60) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi: Arş. No. 1/230, Dol. 59, Göz 11, Dos. 10, F. 1/13.

mutanı olarak Dumlupınar, Kütahya, Gediz, Seyitgazi ile Sakarya ve Başkomutan Meydan Muharebeleri'ne de iştirak etmiştir.⁽⁶¹⁾

İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen ve savaştan sonra malül gazi olarak Afyon'a yerleşen Ömer Lütü'ye Bozüyük Belediyesi⁽⁶²⁾ fahri hemşehrilik beratı vermiştir.

ZABİT VEKİLİ (ASTEĞMEN) MEHMET ZİYA

189'ncü Alay 3'ncü Bölük Takım Komutanlarından Zabıt Vekili (Asteğmen) Mehmet Ziya, geçici olarak Alay Emir Subaylığı'na atan-
dırılmıştı.

Çerkez Ethem'in Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne isyan ettiği ve düzenli ordu birliklerine karşı düşmanca saldırılara başladığı sıralarda, Kütahya'nın batısında vuku bulan muharebelerde 1'nci Tabur'un geri çekilmekte olduğunu gören Asteğmen Mehmet Ziya, emir almadan hemen o istikamete gitmiş, bölükleri geri çevirerek, özellikle kendi bölüğü olan 3'ncü Bölüğü tekrar komutasına alarak, gözü dönmüş hainlerin üzerine karşı taarruza geçmiştir.⁽⁶³⁾

Bir süre önce Çerkez Ethem kuvvetlerince terkedilmiş olan tepeleri terkar işgal ederek bu bölgedeki eşkıyanın altilmesini sağlayan Asteğmen Mehmet Ziya, bölgedeki muharebelerin kazanılmasını sağlayan kahraman bir komutandır.

(61) MSB Temsil Bürosu'nca 30 Mart 1953 günü Ankara Radyosu'ndan yapılan "Kahramanlık" konuşması. "Altınay, Ömer Lütü" Anavatan Toprağı, Afyon Temiziş Matbaası, S. 6, 7. (Gnkur. ATASE Başkanlığı Kitaplığı, İstiklal 149).

(62) Bozüyük Belediyesi'nin 15 Ocak 1954 gün ve 46/954 sayılı kararı, (Gnkur. ATASE Başkanlığı Kitaplığı İstiklal 149).

(63) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 1/230, Dol. 59, Göz 11, Dos. 10, F. 1/1

ZABİT VEKİLİ (ASTEĞMEN) EMİN

Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk; “Bir ordunun kudreti, zabıt ve kumanda heyetinin kıymeti ile ölçülür” diyerek gerçek bir değerlendirme yapmıştır.

Türk ordusunun rütbesiz erinden, en yüksek komutanlarına kadar hepsinin savaşlarda gösterdiği başarı ve fedakârlığın sınır tanımazlığı belgelerle sabittir. Ama bir de şu gerçek vardır ki, orduyu komutanlar yönetir. Komutan ordunun her kademesinde mevcuttur.

Gerçek mesleği asker olan komutanların yanı sıra, onlara destek olan ve vatani görevini yapan alt kademedeki komutanlar, gerçek mesleği asker olan komutanları, yeri geldiğinde aratmamıştır. Özellikle şerefli bir vatan savunması olan İstiklal Savaşı’nda bu iddianın doğruluğunu ispatlayan örneklerle rastlamak çok daha kolaydır. Çünkü savunulan vatandır. Herkes yediden yetmiş bir onurlu yarış içindedir.

İstiklâl Savaşı’nda, Türk ordusunda görev yapan yedeksubayların yeri çok önemlidir. Ülkesi işgal edilen ve ordusu dağıtılan bir milletin, yeniden ve zor şartlarda kurulmaya çalışılan ordusuna subay bulmak çok zor olmuştur.

Türk Milleti bu zoru da başarmış, orduyu kurmuş, subayını, yedeksubayını bulmuş, silahını temin etmiştir.

Bu zorlu günlerin mücadelelerinden birisi de Zabıt Vekili (Asteğmen) Emindir.⁽⁶⁴⁾

16’ncı Alay, 1’nci Tabur’un 2’nci Bölüğü’nden Asteğmen Emin, 28/29 Ağustos 1921’de Büyükçalış’ın güneyinde bulunan Çiftebela (Sivritepe) mevkiine yapılan gece hücumunda, düşmanın elinden üç makinelitüfeği almak suretiyle düşman mevzilerini işgal edip büyük bir kahramanlık örneği göstermiştir. Bu üstün davranışından dolayı harp madalyasıyla taltif edilmiştir.

(64) ATASE Arşivi; Arş. No. 1/230, Kls. 1801, Dos. 20/A/272, F. 1/10.

ZABİT VEKİLİ (ASTEĞMEN) AHMET HAMDİ

Yeri geldiği zaman, evini ve namusunu korumak için, mesleğini ve sivil görevini bırakarak İstiklâl Savaşı'na ve vatan savunmasına katılan yedeksubayların kahramanlıklarına diğer örnek 189'ncü Alay 1'nci Tabur 1'nci Bölük Zabit Vekillerinden (Asteğmenlerinden) Ahmet Hamdi'dir.

Birliğine katıldığı günlerde 189'ncü Alay, Aslıhanlar yöresinde ordunun sağ yan gerisine düşen düşman Efsun Alayı'na taarruz emrini almıştı. 12 Nisan 1921 günü taarruza geçen alay, düşmanın sayıca üstün olmasına ve taarruz bölgesindeki arazinin elverişsizliğine karşın cesurca ilerlemiş, ancak gitgide yoğunlaşan düşmanın ateşli silahlarının etkisiyle düşman siperleri karşısında duraklamak zorunda kalmıştı.

Ahmet Hamdi'nin önderliğinde erler hücumla geçmiş; düşman, ölüleriyle dolu siperlerini terkederek kurtuluşu kaçmakta bulmuştu. Bunu izleyen günlerde Haymana'da Taşlıtepe yöresinde meydana gelen muharebede düşman taarruzlarına taburu ile karşı koyarken sağ kolundan yaralanan Ahmet Hamdi, tabur komutanının ısrarlarına rağmen birliğin başından ayrılmayarak düşmanı mutlaka durdurmak ve püskürtmek heyecanı içinde dövüşmeye devam etmişti. Bir ara sağ yandaki birliklerde çözülme başlamış ve bu bütün cephemize yayılmıştı. Fakat, Asteğmen Ahmet Hamdi takımı ile bulunduğu mevzileri savunmaya devam etmiş ve bu arada iki kurşun isabetiyle şehit olmuştur.⁽⁶⁵⁾

(65) Savaş Menkıbeleri Dergisi; sayı 4, s. 29, 30.

YAZICI BAŞCAVUŞ KEMAL (DEMİRAY)

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılışı, Meclis'in, kendisine bağlı millî kuvvetleri teşkilatlandırmak ve silahlandırmak üzere kadrolaşmaya başlaması sırasında Osmanlı ordusundan, savaş ve yenilgilerden arta kalan insan ve malzemelerin bir bir toplandığı dönemlerde, batıdaki en büyük güç, 12'nci Kolordu'dur.

Kolordunun Afyonkarahisar çevresindeki mühimmat deposunda mevcut silahları ve mühimmat, kurulacak yeni ordu için bir hazine durumundadır.

Afyonkarahisar'ın işgali ilkönce İngilizler tarafından olmuştur. Burayı işgal eden İngiliz birliklerinin esas amacı ise millî muvazzaf birliklerin teşkiline mani olmaktır. Bu iddianın doğruluğu nitekim İngiliz birliklerinin doğrudan 12'nci Kolordu Mühimmat Deposu'nu imha etmek istemesiyle doğrulanmıştır.

Bu işgali haber alan 12'nci Kolordu Mühimmat Deposu'nda görevli yazıcı olan Başçavuş Kemal, çevresindeki kuvvetlerle Mühimmat Deposu'nu kuşatarak koruma altına almış, İngilizlerin buraya girip, depoyu imha etmelerine engel olmuştur.

Savaşın bitiminden sonra, bu kahramanlığından dolayı 18 Eylül 1932'de Başçavuş Kemal (Demiray) "Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası" ile taltif edilmiştir.⁽⁶⁶⁾

(66) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Arş. No. 5/2068, Kls. 313, Dos. (15)-56, F. 1.

MAÇKA SİLAHHANE MÜDÜRÜ BAHATTİN

Konu vatan savunması olunca ordusu ve milleti bütünleşerek ayağa kalkan bir ulus olduğumuzu ispatlayan İstiklal Savaşı'nda, sivil, asker farkı gözetmeksizin herkes imkânları ölçüsünde bu kutsal harekâta katılmıştır.

Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) ve arkasından Sevr (10 Ağustos 1920) denilen tutsaklık belgeleri imzalandıktan sonra, artık bir ülkenin varlığından söz etmek imkânsızdı. Ülkenin bütün imkânlarının yığılı bulunduğu Başşehir İstanbul da elbette düşmanlar tarafından işgal edilecekti. Nitekim işgal de edildi.

Topraklarının düşman tarafından işgal edilmesiyle her şeyin bittiği anlamına gelmeyeceğini bilen bu büyük milletin evlatları, hangi yerde ve hangi rütbede olurlarsa olsunlar, yurt savunmasına katılmışlardır.

“Bu toprağı Türk'ün kanı yoğurdu, Annem beni bugün için doğurdu” diyerek hiç düşümeden yeni kurulan hükümet ve Ankara'da şekillenen ordumuza hizmet ile ona gerekli silah ve cephaneyi sağlamak için uğraşan kahramanlarımızdan biri de Maçka Silahhane Müdürü Bahattin'dir.⁽⁶⁷⁾

İşgal sırasındaki İngiliz askerlerinin güvenlik ve kontrolünde bulunan İstanbul'daki Maçka Silah Deposu'ndan 215 makineli tüfek, 800 sahra telefonu ve 55.000 adet doksan sekiz modeli tüfek mekanizmasını gizli yollardan kaçırarak Anadolu yakasına geçirmiş, bir kısmını İne-

bolu'ya, bir kısmını da Bilecik'te bulunan Millî Kuvvetlerin emrine göndererek büyük yararlılıklar sağlamıştır.

Bu ve benzeri feragat ve fadakârlık gösteren vatan evlatlarının sayesinde vatan bugün bizim olmuştur.

(67) Türk İstiklal Harbi; c. VII, İdari Faaliyetler, s.111.

BARTINLI RECEP

Savaş sırasında bazen bir kahraman ve elindeki silah, bir orduya bedel olur. Özellikle silahın az olduğu, merminin kıt olduğu ve üstelik vatan savunmasının yapıldığı bir ortamda bir silah, esas kıymetinin üstünde değer taşır. Atını, kadını, silahını korumayı eş değerli bir namus ölçüsü sayan Türk askeri için durum ayrı bir önem kazanır.

İşte Bartınlı Recep de böyle bir değer yargısıyla yola çıkmıştır.

Sakarya'da Beylikköprü civarında 26 Ağustos 1921 tarihinde Beştepeler Mevkii'nde 17'nci Tümen 63'ncü Alay 1'nci Tabur 4'ncü Bölük ile yapılan muharabede, düşman bölüğün sol yanını kuşattığı için o mevkiiden çekilmek gerekmişti. Bir kısım makineli tüfekler gidilecek yeni mevziye gönderilmiş, bunların çekilmelerini korumak üzere eski mevziden en sonra çekilmesi gereken 2 numaralı makineli tüfek kalmıştı. Bu esnada düşmanın kuşatma hareketi de artarak ay şeklinde bölüğün etrafını sarmış ve yalnız bir noktadan çıkabilme imkânı bırakmıştı. Makineli tüfek nişancısı Emetli Ali vurulmuş, tüfeği kurtarmak isteyen iki er de düşman ateşi ile şehit olmuştu.

Arkadaşlarının ölümünü gören Bartınlı Recep büyük bir cesaret göstererek şiddetli düşman ateşine rağmen tüfeği kurtarmış ve yine bu tüfeğin başında olduğu halde düşmana karşı zorlu bir mücadele verdikten sonra, makineli tüfeği çekilen birliğine götürmüştür.⁽⁶⁸⁾

ER ABDURRAHMAN

Tıpkı, Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi İstiklal Savaşı'nda da Türk orduları bir tek cephede değil, birkaç cephede birden savaşmak zorunda kalmışlardır.

Çünkü yurdun her bir yerine ayrı ayrı göz diken düşman devletler, buralara asker çıkararak ve işgal ederek yurdu parçalamayı, hep birden yüklenerek zaten yorgun ve bitkin olan Türk Millî Güçleri'ni ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır.

Güney Bölgesi'nin doğu kısmı Fransızların kısmetine düşmüş ve bu bölgeyi Fransızlar işgal etmişlerdi.

İlk iş olarak Fransızlar Toroslar'ın tek geçidi olan Gülek Boğazı'nı ellerine geçirmişlerdi. Türk kuvvetleri başlarında Cemal Efe olduğu halde 1 Nisan 1920'de Gülek Boğazı'nın askeri bakımdan en mühim yerindeki düşman karakolunu, Kadirhan'ı basmışlardı. Her iki taraf sabahdan beri durmadan çarpışıyorlardı. Hana kapanıp pencereleri kum torbaları ile kapayarak mazgallar açan düşmana durmadan ateş edilirken, saatler geçiyor ve Fransız takviye kuvvetlerinin arkadan gelmesi ihtimali artıyordu. Doğaldır ki bu durumda her iki tarafta da tedirginlik vardı ve hepsi sabırsızlanıyorlardı.

Bu sırada Abdurrahman, düşmanın içine yerleştiği hanı kendisinin yakma fikrini öne sürdü. Abdurrahman'ın bu teklifi emsali ender görülen bir kahramanlıktı. Çünkü geçen her dakika felaket getiriyordu. Düşmana yardım geldiği takdirde yapılacak hiçbir şey kalmayabilirdi. Cemal Efe ile bir çavuş ellerini birbirlerine kavuşturdular.

(68) Kahramanlık Destanları; s. 13-15.

Abdurrahman onların eline basarak omuzlarına sıçradı ve belinden çıkardığı bıçağı bir hamlede hanın çatısının pervazına sapladı. Cemal Efe'nin elinden, üzerine gazyacı dökülmüş paçavraları alarak bıçağın sarkan kısmına dolayıp bir kibrit yakarak paçavralara yaklaştırdı ve çatıyı bir alev aldı; han yanmaya başlamıştı. Fakat tam bu esnada bir silah sesi ile Abdurrahman cansız yere düştü.

Amaca ulaşılmıştı, ama bu arada bir kahraman er de İslamın en yüce katı olan şehitlik mertebesine ulaşmıştı.⁽⁶⁹⁾

HATİCE KADIN

Millî bir savaşta, ülkesini ve milletini korumayı amaç edinen bir toplumun, kadını ve erkeği fark gözetilmeksizin omuz omuza bu mücadeleye katılmak zorundadır.

Bu bilinç ve gereklilik doğrultusunda İstiklal Savaşı'na da bütün bir millet olarak yediden yetmişe herkes katılmıştır.

Erkeğinin yanında millî bir savaşa katılan kadınların dünya tarihinde "Kartaca"dan bu yana yeri vardır. Ama kuşkusuz ki Türk kadının İstiklal Savaşı sırasında erkeğinin yanındaki yeri çok daha yücedir.

Vatanını öz yavrusundan daha üstün tutan Türk kadının mucizevi davranışlarına bir örnek de Adanalı Hatice Kadın'dır.

Adana'nın Gülek Nahiyesi Panzin Çukur Köyü'nden olan Hatice Kadın'ın yararlılığı unutulmayacak bir davranıştır.

Fransızların, Adana, Maraş, Antep, Urfa gibi Misaki Millî sınırları içinde ve özbeöz Türk evladı olan insanların barındığı şehirlerimizi işgal etmesi üzerine bu yöre halkı çok büyük bir üzüntüye kapılmıştır. Bu arada Fransızlara yardımcı Ermeni çetelerinin oluşması ve zulüm yapması, Müslüman toplumu fazlaca üzmüştür.

Fransızların eline geçen Pozantı'ya 8 Mayıs 1920 tarihinde mücahitlerimiz, üç taraftan taarruza geçmişti. Bu sırada Düzce ve Bolu ayaklanmaları olduğu için 11'nci Tümen buradan uzaklaşmak zorunda kalmış, buna rağmen mücahitler Pozantı'yı kuşatmaya devam etmişlerdi. Pozantı'da mahsur kalan Fransızlar da Tarsus istikametinde bir huruç hareketi yapmıştı. Kilikya Ulusal Kuvvetleri'nden Emin ve Derviş

(69) Cemal Efe; İstiklal Savaşı'nda Adanalıların Kahramanlık Destanları, Burhanettin Matbaası, 1937, s. 65, 72.

Beylerin Müfrezesi'nde gönüllü olan Hatice Kadın, Fransızlara yanlış klavuzluk yapıp, onları pek sarp olan Karboğazı'na tıkadıktan sonra firar ederek mücahitlerin yanına gelmiş ve düşmanın zor durumda olduğunu haber vermişti. Geceleyin Karboğazı'na Türk kuvvetleri tarafından yapılan baskınla da Fransızlar esir edilmiştir.

Yaklaşık bin mevcutlu bir Fransız kuvvetinin iki müfrezelik milis kuvvetlerine teslim oluşu bu bölgedeki mücadeleye güç katmış ve milî güçleri yüreklendirmiştir.⁽⁷⁰⁾

(70) Kahramanlık Destanları; s. 84, 85.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

A. ARŞİV BELGELERİ

1. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi

B. ESERLER

1. Bozüyük Belediyesi'nin 15 Ocak 1954 Gün ve 46/954 Sayılı Kararı (Gnkur. ATASE Başkanlığı, İstiklal 149).
2. Cemal Efe; İstiklal Savaşı'nda Adanahıların Kahramanlık Destanları, Burhanettin Matbaası, 1937.
3. DAĞLARCA Fazıl Hüsnü; Üç Şehitler Destanı, Ankara, 1921.
4. EU Personel Başkanlığı, Moral Şubesi Yayınları No 14; Kahramanlık Günleri I, Türk Kahramanlığı, Ankara EU Basımevi, 1957.
5. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk'ün Nişan ve Madalyaları, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1986.
6. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı; Türk İstiklal Harbi, C. VII, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919 - 2 Kasım 1923) Ankara, Gnkur. Basımevi, 1975.
7. Genelkurmay, Harp Tarihi Başkanlığı Yiğitlikler Seri No 1; Kahramanlık Menkıbeleri Dergisi, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1969.
8. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi; Birinci Dünya Harbi, c. VII, ks. 1, Galicya Cephesi, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1967.

9. **GNKUR. X.Ş. : Kahramanlık Destanları**, İstanbul, Askeri Matbaa, 1937.
10. **30 Mart 1953 Günü Ankara Radyosu'nda Yapılan Kahramanlık Konuşması** (Gnkur. ATASE Başkanlığı Kitaplığı, İstiklal 149).
11. **TUZLU, M. Naci; Piyade Yüzbaşı Gazi Ahmet Refik Tuzlu (Piyade 333-77 Dersaadet) ve İstiklal Madalyası.**

88.06-Y-0001-884

№ 7876